

מעצבים
עתיד ביחד
לצפון

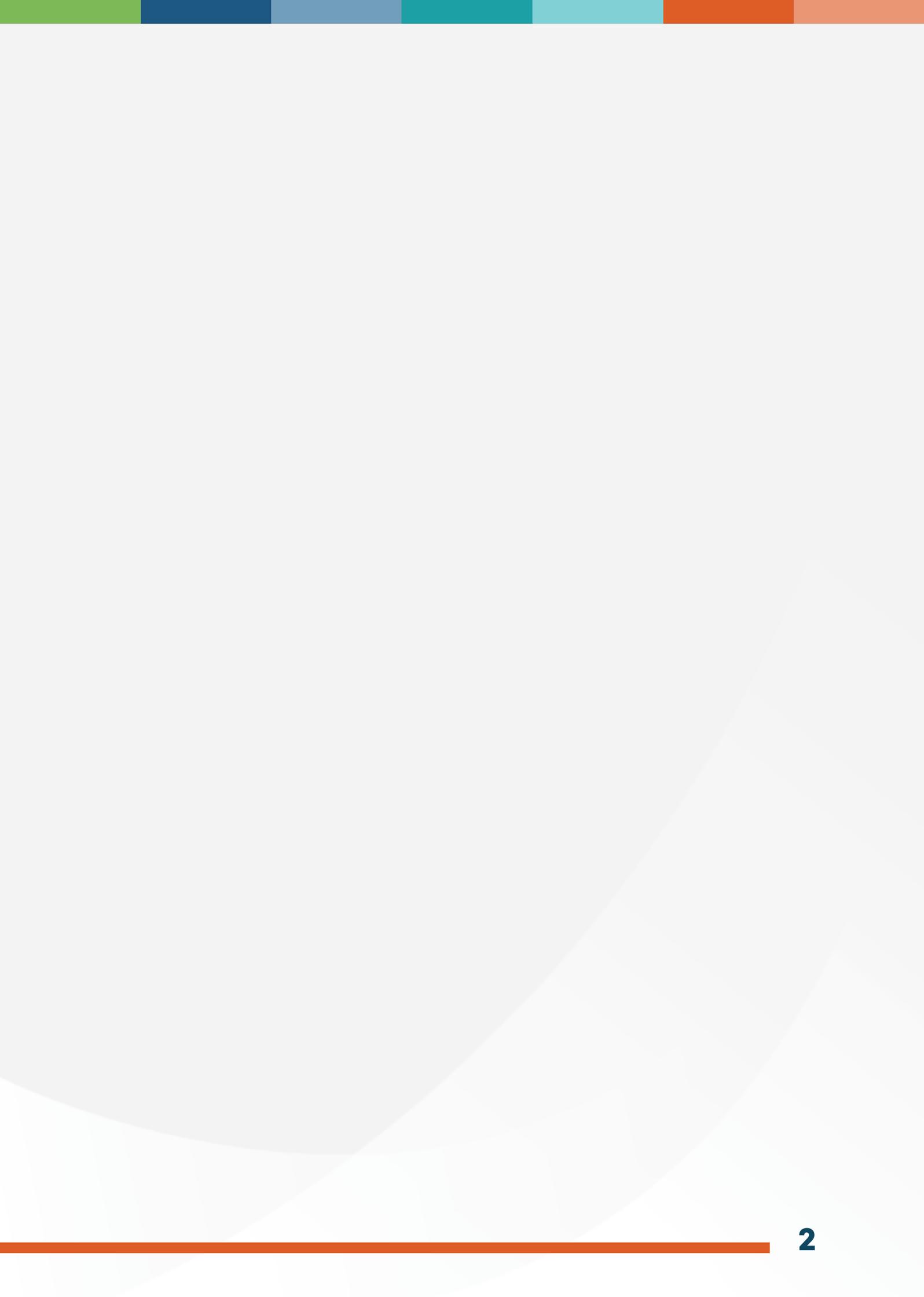
תוכנית אסטרטגית לפיתוח קו העימות בצפון

לאחר מלחמת חרבות ברזל

סיכום תהליך אזורי שנערך לקראת החלטת ממשלה 2024

בסיוע הג'וינט אלכא.

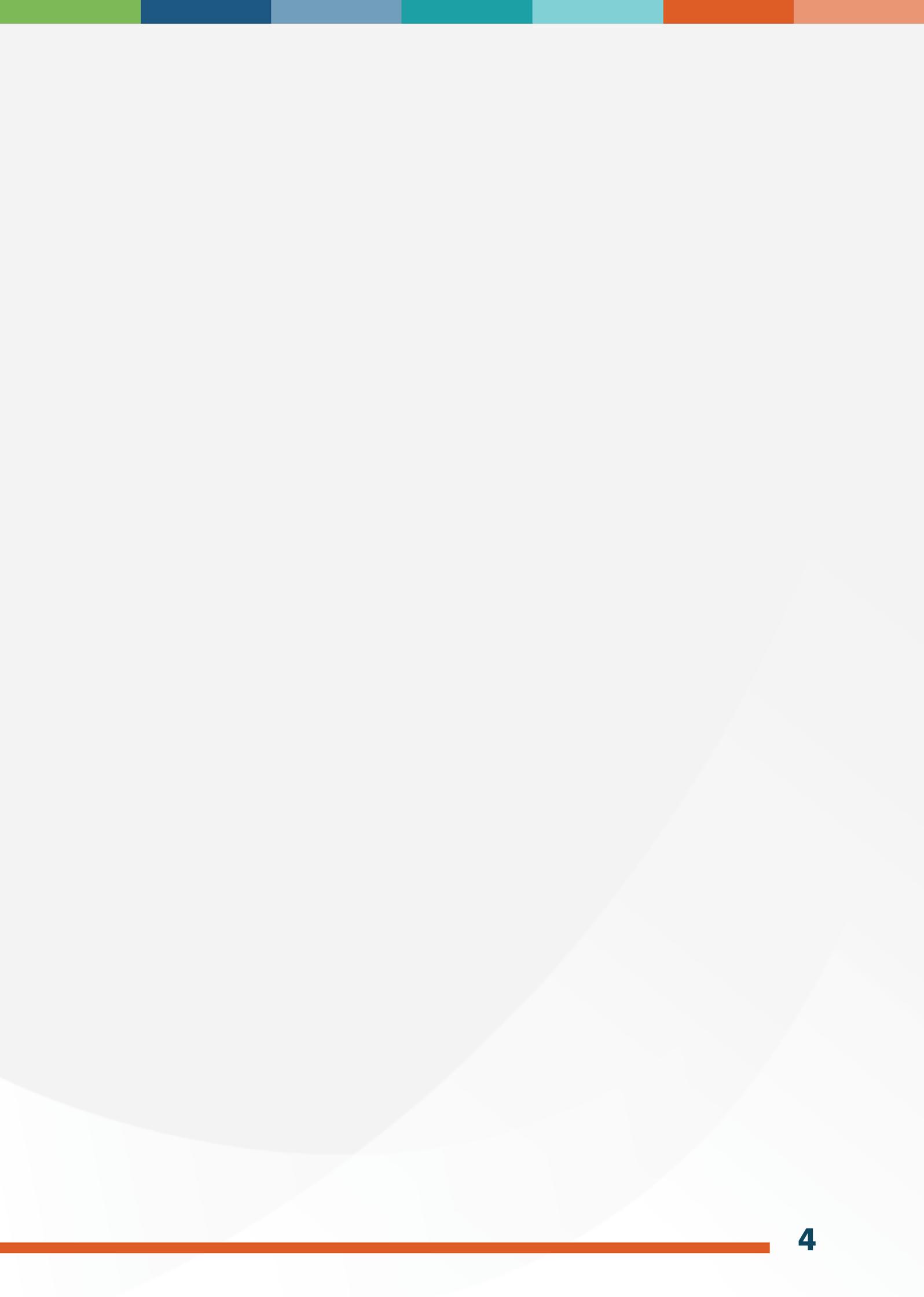

תקציר מנהלים

הצעה זו לתוכנית אסטרטגית לשיקום ולפיתוח חבל הצפון גובשה על ידי צוותי עבודה אזוריים רב מגזריים שפעלו בחודשים מאי עד אוגוסט 2024, טרום הקמת מנהלת תנופה בתפון וכתיבת החלטת הממשלה לצפון, מתוך מטרה להציע כיווני פעולה אפשריים שיתמכו בשיבת התושבים לבתיהם, בשיקום הרשויות המקומיות ובחיזוק החוסן הכלכלי והחברתי של האזור. ההצעה מבוססת על תהליך עבודה מעמיק, שנעשה בהובלת פורום קו העימות בשותפות עם אשכול גליל מערבי וגליל מזרחי, נציגי הרשויות המקומיות, בשיתוף ארגוני חברה אזרחית ובסיוע ג'וינט אלכא, והיא משקפת את הרצון והצורך, כפי שהוגדרו על ידי הרשויות המקומיות ונציגי הצוותים האזוריים.

התוכנית מבקשת להציג מתווה לפעולה בשני צירים מרכזיים: הציר האחד הוא **השיבה הביתה**, הכולל מערך תמריצים ומעניקים, שיקום תשתיות, החזרת השירותים המוניציפליים לפעילות מלאה, חיזוק מערכת החינוך ושיקום כלכלי וחברתי. הציר השני הוא **אסטרטגיה ארוכת-טווח לצמיחה**, שמטרתה להפוך את הצפון לאזור משגשג, המציע איכות חיים גבוהה לתושביו. הצעת הצוותים האזוריים מתמקדת בשבעה תחומי תוכן: אדם וקהילה, הכוללים חינוך ורווחה; צמיחה דמוגרפית; צמיחה כלכלית; תשתיות; בריאות; חקלאות ותיירות. הצוותים האזוריים התמקדו בעיקר בפיתוח ופחות נתנו דגש על תכנית השיבה הביתה.

יש להדגיש כי חוברת זו, משקפת את עבודת הצוותים האזוריים ואת כיווני המחשבה שעלו מכלל השחקנים שבשטח. ההמלצות והפעולות המופיעות בחוברת נועדו להשפיע על החלטת הממשלה ולהטמיע בתוכה את הכיוונים שחשובים לצפון ולוודא שהנושאים מגובים בנתונים. בד בבד חוברת זו אמורה לשמש בסיס לדיון רחב ומעמיק, והתכוונות של כלל הגופים הרב מגזריים במטרה להוציא את המופיע בה לאור בשנים הקרובות. כאשר חלק מהפעולות המומלצות יאומצו וימומנו מכספי החלטת הממשלה אך חלקן ישארו על שולחן העריכה ובהיתן שאנשי הצפון מאמינים בה, ידרשו דרכים נוספות לרתימת כוחות ומשאבים לשם הוצאת הפעולות שאינן ממומנות בשלב זה בכל זאת לידי תכנון וביצוע.

תוכן העניינים

6.....	רקע: התוכנית לשיקום ולפיתוח חבל הצפון – רשויות קו העימות השיבה הביתה
9.....	אסטרטגיה ארוכת-טווח לצמיחה ברשויות של פורום קו העימות
10.....	הצעה לתוכנית אסטרטגית לפיתוח חבל הצפון:
12.....	צמיחה דמוגרפית אזורית ותוכניות מקומיות
18.....	צמיחה כלכלית אזורית
27.....	תיירות אזורית
32.....	אדם וקהילה
40.....	תשתיות אזוריות
41.....	תחבורה אזורית וסלים מקומיים
43.....	הגנת הסביבה אזורי וסלים מקומיים
44.....	אנרגיה, מים, ביוב ותקשורת אזורים ומקומי
46.....	בריאות אזורית
52.....	חקלאות אזורי ומקומי

רקע: התוכנית לשיקום ולפיתוח חבל הצפון - רשויות קו העימות

תוכנית קו העימות הצפוני מבוססת על עבודה מקצועית שהחלה בפורום קו העימות, בסיוע ג'וינט אלכא בחודש מרץ 2024 וכללה עבודה בשני צירים מרכזיים:

א. ציר מקומי - הכולל ליווי דיפרנציאלי של רשויות קו העימות לתכנון צורכי השיקום והפיתוח שלהן (מרבית הרשויות לוו על ידי פרויקטור מטעם ג'וינט אלכא).

ב. ציר אזורי - הקמת שבעה צוותי עבודה אזוריים ובין-מגזריים בתחומים הבאים: צמיחה דמוגרפית, צמיחה כלכלית, אדם וקהילה, בריאות, תיירות, חקלאות ותשתיות.

עבודה הצוותים כללה מפגשים של כ-300 משתתפים מהשלטון המקומי, מאשכולות גליל מערבי ומזרחי וכן מומחים בתחום, נציגי החברה האזרחית ובחלק מהתחומים נציגים ממשרדי ממשלה רלוונטיים. התוכנית שמפורטת במסמך זה מציגה את עיקרי העבודה של הצוותים.

מטרת התוכנית

שיקום הצפון, קהילותיו ותושביו בעקבות המלחמה וקידומו כאזור משגשג המקנה איכות חיים ליושביו.

מלחמת "חרבות ברזל", האיום הביטחוני והפגיעות הממושכות בגוף ובנפש בחבל הארץ הצפוני, נוכחות מאסיבית של צה"ל, לצד חוסר ודאות ממושך לגבי מועד הסיום של פינוי התושבים מבתיהם ומשך המלחמה - השפיעו בכל רמות החיים על 327,820 התושבים ב-24 הרשויות בקו העימות: קריית שמונה, חורפיש, מטולה, מעלות תרשיחא, שלומי, מ.א. מרום הגליל, מ.א. גליל עליון, מ.א. מבואות החרמון, בית ג'אן, יסוד המעלה, נהריה, מ.א. מעלה יוסף, מ.א. גולן, כסרא סמיע, מג'ד אל שאמס, פסוטה, גוש חלב, מסעדה, מטה אשר, ע'גר, פקיעין (בוקיעה), מעיליא, בוקעתא ועין קנייא.

בין רשויות קו העימות ישנן שמונה רשויות מקומיות מפונות מ.א. מטה אשר, מ.א. מעלה יוסף, מ.א. מבואות החרמון, מ.א. הגליל העליון, מ.א. מרום הגליל, מ.מ. שלומי, מ.מ. מטולה וקריית שמונה. ברשויות אלה יותר מ-68,000 תושבים שפונו מבתיהם בתוקף צו אלוף פיקוד הצפון, וכן תושבים רבים נוספים שבחרו להתפנות באופן עצמאי.

בצל המלחמה ופינוי התושבים, במשך יותר מ-500 ימים, אנו ניצבים בפני השפעות עומק בכל תחומי החיים. אין מדובר בתקופה ארעית, אלא בתקופה מתמשכת, אשר לא היתה כמותה בישראל מאז הקמתה, המלווה בחוסר ודאות ניכר, אשר הוביל פרטים וקהילות שהתפנו, או שנאלצו להתפנות, להקים להם מערכת חיים שלמה ומורכבת תואמת מצב משפחתי ומצב חירום. יתרה מכך, יישובים ורשויות שלא התפנו, חיו במשך יותר משנה תחת מטחים, אזעקות, היעדר שגרה דבר אשר השפיע בתעסוקה ובחינוך. דבר אשר שוחק את האזרחים ואת המנהיגים המקומיים גם כן.

השפעות כלכליות: עסקים רבים נאלצו לסגור שעריהם או להעתיק עצמם אל מחוץ לגליל. נכון לסוף שנת 2024, מתוך 82 חברות ההיי-טק בגליל המזרחי והמרכזי נותרו לעבוד במרחב רק שתי חברות. מפעל הייצור והעובדים של אלביט קריית שמונה הועתק דרומה בצל המלחמה ולא ברור האם ישוב; אזור הגליל, שבו פועלים עסקים רבים של תיירות מקומית, קפא בפעילותו. ישנם ענפי חקלאות שנפגעו משמעותי. בשטחים הפתוחים, בעקבות הלחימה והשרפות, הייתה פגיעה בסדר גודל של אלפי דונם של יערות ושטחי חקלאות אשר יידרש לשקם.

על פי נתוני מנהלת אופק צפוני, בתחילת חודש דצמבר דווח על כ-3,018 פגיעות ונזקים במבנים בדרגות שונות. 1,849 מבני דיוור, 402 טרם סווגו ו-239 מבני ציבור.

השפעות חברתיות חלות על הפרטים והקהילות כמו על המוסדות הרלוונטיים. ברמת הפרטים חיים תחת לחימה עצימה ממושכת בתקופה ארוכה או העתקת החיים לאזור אחר משפיעים על אורחות החיים של הפרטים. אנו עדים בשל אי הודאות המתמשכת ומצבי הסטרס לדיווח על אחוזי גירושים עולים, סמכות הורית נשחקת, התנהגויות סיכוניות והיעדרות ממסגרות לימוד לצד עליה בכמות הפונים לסיוע ריגשי.

ברמת הקהילות נחווים קשיים להישאר מלוכדים. לאורך הזמן יותר הפרטים בקהילה מוצאים לעצמם פתרונות עצמיים, מסגלים אורחות חיים חדשים ומעמידים בשאלה את החזרה לחיי קהילה משותפים.

מוסדות חברתיים: בתי הספר, גני הילדים, המתנסים, מוסדות הרווחה חלקם לא פעלו במשך 15 חודשים. מצבם הפיזי, אי ודאות לגבי כח האדם שיחזור, שחיקת הצוותים הקיימים שפעלו, וחווית השירות שחוו התושבים במקום פיזיים הם אתגר להפעלת המסגרות מחדש.

הנהלות הישובים ונושאי התפקידים ברשויות המקומיות נשחקים מהעבודה המאומצת וחריגה, קיימים בקיעים וצפויה עזיבה טבעית ורצון לשינוי לאחר תקופה שכזו.

השפעות דמוגרפיות - והשלכותיה על קו העימות הצפוני. לצד השייכות ואהבת הגלילה פגיעה בביטחון ובתחושת הביטחון, העובדה שהשיבה הביתה מתרחשת באמצע שנת לימודים, החוויה של רמת שירותים גבוהה שחוו תושבי הצפון המפונים במרכז הארץ, מעלה משמעותית את החשש לאי-חזרתם של תושבים, בעיקר תושבים במעמד סוציו-אקונומי חזק. בכל מקרה, ברור כי גם החוזרים ישקלו מחדש את הישארותם בצפון. לצד אלו, ישנן אוכלוסיות בישראל העשויות לראות במגורים בצפון כהזדמנות, כלכלית וערכית.

ערב המלחמה

טרם פרוץ המלחמה, חבל הצפון היה אזור בעל פוטנציאל צמיחה משמעותי, שהתאפיין בקהילות מגובשות, מרחב כפרי איכותי ותשתיות כלכליות המתמקדות בחקלאות, בתעשייה ובתיירות. עם זאת, האזור סבל מפערים משמעותיים בתחומי הכלכלה, התעסוקה, החינוך והבריאות, בהשוואה לאזורים אחרים בארץ לאורך שנים רבות. השכר הממוצע היה נמוך מהממוצע הארצי, שיעור מקבלי דמי האבטלה היה גבוה יותר, וההזדמנויות התעסוקתיות היו מוגבלות בעיקר לענפי תעשייה מסורתיים. בנוסף לכך, מערכת הבריאות בצפון התמודדה עם מחסור חמור ברופאים ובתשתיות רפואיות, ומערכת החינוך הציגה פחות אפשרויות לבחירה ולפיתוח תלמידים.

למרות האתגרים, חבל הצפון היה מוקד משיכה למשפחות שביקשו איכות חיים שקטה בסביבה קהילתית תומכת, עם חיבור לערכי טבע, חקלאות ומורשת. מגמות דמוגרפיות טרום המלחמה הצביעו על גידול מתון באוכלוסייה, על אף שקצב הצמיחה היה נמוך יחסית לממוצע הארצי. היישובים הכפריים סמוכי הגדר, התמודדו עם אתגרי הגירה שלילית ויציבות דמוגרפית נמוכה. לצד זאת, הרשויות המקומיות פעלו לקידום הפיתוח האזורי, למשיכת אוכלוסיות חדשות ולחיזוק הכלכלה המקומית באמצעות מיזמים שונים. כל אלה דרשו תמיכה ממשלתית רחבה, שתאפשר לממש את הפוטנציאל האזורי ולצמצם את הפערים מול שאר חלקי הארץ.

מתוני הלמ"ס עולה, כי חבל הארץ הצפוני מצוי בפערים משמעותיים בהשוואה לכלל הארץ במספר תחומים:

מאפייני התעסוקה והפיתוח הכלכלי

- גובה השכר החודשי הממוצע בקרב שכירים עומד על 9,533 ₪ לעומת 10,788 ₪ בכלל הארץ. גם בקרב עצמאים ניכר הפער: 9,240 ₪ מול 10,584 ₪.
- שיעור מקבלי דמי אבטלה ברשויות 0-9 הוא 1.5% לעומת 0.8% בכלל הארץ. ב-9 הרשויות המפונות, שיעור מקבלי דמי האבטלה עמד על 2% (נכון לאוקטובר 2024)
- ענף התעסוקה המשמעותי ביותר, ב-24 הרשויות, הוא ענף התעשייה עם כ-16% מועסקים לעומת 9.3% בכלל הארץ.

נתונים אלה מספקים תמונה רחבה על המציאות הכלכלית בצפון ומצביעים על פערים משמעותיים שדורשים התייחסות.

בתחום הבריאות

- תוחלת החיים עומדת על 81.3 במחוז הצפון לעומת 84 במחוז המרכז.

- במחוז הצפון 3.1 רופאים ל-1,000 נפש, בעוד שבתל אביב יש 5.1 רופאים ל-1,000 נפש; התפלגות האחריות ל-1,000 נפש עמדה על 5.5 לעומת 1.7 במרכז.

בתחום החינוך

- אחוז הזכאים לתעודת בגרות, העומדת בדרישות הסף האוניברסיטאיות, מבין תלמידי י"ב, כמעט זהה בין הנתון החציוני של הרשויות בצפון בהשוואה לנתון החציוני הכלל-ארצי, שעומד על כ-65%.
- על פי נתוני הלמ"ס לשנת לימוד 21/22 הנתון החציוני של בעלי תואר ראשון ב-24 הרשויות נמוך ב-29% מהממוצע הארצי (10% לעומת 14%). הנתון החציוני של בעלי תואר שני ב-24 הרשויות נמוך ב-22% מהממוצע הארצי (7% לעומת 10%).

בתחום החקלאות והתיירות (מבוסס נתוני דוחות מבוקרים לשנת 2022)

- מרחב 24 הרשויות מכיל 322,280 מ"ר של שטחי חקלאות, המהווים 88% מסך שטחי החיוב ברשויות. זאת לעומת הנתון הכלל-ארצי, לפיו שטחי החקלאות מהווים כ-70% מסך שטחי החיוב.
- מרחב 24 הרשויות מכיל 682,000 מ"ר של שטחי מלונאות, המהווים כ-0.2% מסך שטחי החיוב ברשויות. זהו נפח זהה לכלל-ארצי.

השלטון המקומי

- 24 רשויות במרחק של 0-9 ק"מ מהגבול.
- 12 רשויות יהודיות, 4 רשויות מהמגזר הערבי ו-8 רשויות דרוזיות.
- תשע מהרשויות משתייכות לאשכול סוציו-אקונומי 7-8; תשע משתייכות לאשכול 4-6; שש מהרשויות נמצאות באשכולות 1-3.
- מבחינה פיננסית, 17 רשויות נמצאות בסיווג "רשות יציבה"; שלוש בסיווג ביניים; שתי רשויות בסיווג המראה ואחת בהבראה. שש רשויות פועלות עם חשב מלווה.
- חציון שיעור ההכנסות העצמיות של 24 הרשויות עומד על 44%, זאת לעומת החציון הארצי של רשויות יציבות, שעומד על 56% (כשהחציון הכלל-ארצי עומד על 47%).

בתחום הדמוגרפיה

- גידול האוכלוסייה ב-24 הרשויות שבצפון עומד על שיעור שנתי ממוצע של 1.5% (מבוסס על שנים 2019-2023) לעומת 1.4% בכלל-ארצי.
- ב-24 הרשויות יש 63,597 דירות בניויות, נכון ל-2023.
- 24% ממשקי הבית ברשויות גרים בשכירות. נתון זה נמוך מהנתון הכלל-ארצי העומד על 32%.
- בבחינת הנתונים משלוש השנים האחרונות נמצא, כי בכל אחת מהרשויות ניתנו בממוצע שנתי 92 היתרים, בעוד שהממוצע השנתי לרשות מקומית בארץ עומד על 291 היתרים בשנה.

האתגרים הכלכליים, הניהוליים והקהילתיים עימן התמודדו הרשויות המקומיות הצפוניות ערב המלחמה התעצמו והחריפו בעקבותיה. מצב זה משתקף בסקר, המצביע על כך ש-70% מהתושבים שוקלים שלא לשוב למקום מגוריהם לפני המלחמה. כלומר, לשיקום הצפון, להשבת אמון תושביו, לחזרתם לביתם ולצמיחתו הדמוגרפית והכלכלית נדרשת תוכנית ממשלתית מקיפה, חדשנית ויישומית.

כך עולה מסקר חדש שנערך על ידי מכון "מאגר מוחות" אוקטובר 2024

תוכנית לצפון כוללת בפועל שני טווחי זמן:

טווח קצר - טיפול בשיבה הביתה:

עוסק בצרכים המידיים הנדרשים לשיבת התושבים לבתיהם. שלב זה אינו נכלל במסמך הנוכחי.

טווח ארוך - פיתוח וצמיחה של אזור קו העימות:

עוסק בבניית תשתית לצמיחה אזורית ארוכת טווח. תוכנית זו תורגמה לתוכניות אסטרטגיות ואופרטיביות ייעודיות לרשויות המקומיות.

המסמך שלפניכם מהווה **מסמך תקציר** של התוכנית האסטרטגית לטווח הארוך, ואינו כולל את כלל מרכיבי התוכניות האסטרטגיות והאופרטיביות המפורטות.

השיבה הביתה

מטרת העל של תוכנית השיבה הביתה היא: כלל תושבי הצפון חוזרים לבתיהם.

הרשויות המקומיות נדרשות להתמודד עם נושאים חדשים, שבגנים נדרשים מגננוני יישום מתחדשים וחדשים ברשויות קו העימות, בדגש על הרשויות המפונות. זאת בכדי שיוציאו לפועל את תוכניות השיבה הביתה שכוללת תחומים: כלכליים, חברתיים וקהילתיים.

התוכנית מתמקדת בהובלת תהליך החזרה של תושבי קו העימות הצפוני לבתיהם וחיזוק הרשויות המקומיות, תוך ליווי, סיוע ותיאום בין כלל הגורמים הרלוונטיים. כחלק מהתהליך, מושם דגש על שיקום תשתיות קריטיות, כגון מים, חשמל, תקשורת, דרכים ומבני ציבור, לצד חיזוק המערכות של השירותים המוניציפליים כך שיוכלו לתפקד באופן מלא. מערכת החינוך עומדת במוקד המאמצים כאשר הדגש הוא על פתיחת מוסדות הלימוד, צמצום פערים חינוכיים ושיקום מסגרות החינוך הקהילתיות.

התוכנית מלווה את הרשויות המקומיות והיישובים בתהליך ההתאוששות, כולל תכנון אסטרטגי, חיזוק כושר הניהול והביצוע והיערכות למתן שירותים חיוניים לציבור. במקביל, מושם דגש על שיקום כלכלי וקהילתי, תוך יצירת סביבת מחיה תומכת לתושבים השבים. הפעולות כוללות שיקום המרחב הציבורי, שיפור חזות היישובים, שיקום מבנים שנפגעו, האצת תהליכי מיגון והיערכות ארגונית מחודשת של הרשויות. כל זאת, תוך תיאום בין משרדי הממשלה, מנהלת תנופה, הרשויות המקומיות וגורמים נוספים, במטרה להבטיח חזרה בטוחה ושיקום מקיף של אזור קו העימות הצפוני.

אסטרטגיה ארוכת-טווח לצמיחה ברשויות של פורום קו העימות מטרת העל:

הפיכת הגליל לאזור משגשג ומתפתח, המקנה איכות חיים ליושבי בכל תחומי החיים המרכזיים.

המפתח לצמיחה הכלכלית והחברתית של קו העימות טמון בצמיחתו הדמוגרפית אשר גם קודם לאירועי ה-7.10 הייתה נמוכה יחסית ליתר חלקי הארץ. צמיחתו הדמוגרפית של האזור מייצגת את המחויבות העמוקה של ממשלת ישראל לחזרת תושבי הצפון הביתה, לשימורם בצפון ולמשיכתן של אוכלוסיות ומשפחות חדשות צפונה, כבסיס להתחדשות ולבנייה מחדש של הצפון.

לאחר ניתוח יחידות הדיור הכלולות בתוכניות מאושרות, להלן יעדי הצפון המוצעים:

2024-2026:

סך כל האוכלוסייה שווה לאוכלוסייה בספטמבר 2023 = 100% מאוכלוסיית המקור שהתפתה.

צמיחה דמוגרפית: תמריצי פרט ומשפחה - למעבר ולחיים בצפון ומנגנון אזורי להרחבת ההתיישבות וקליטת אוכלוסיה חדשה

תשתיות ודיור	חברה וקהילה	כלכלה ותעסוקה
<ul style="list-style-type: none">• אירוע לאומי לבניית 50,000 יחידות דיור, מותאמי אזורי מסחר• היצע מהיר ונגיש לדיור שכור לטווח רחוק• יישובי צמודי גדר עם שירותים ומענים מורחבים• נגישות גבוהה לצפון, ובין יישובי הצפון למרכזי תעסוקה וכלכלה מרכזיים	<ul style="list-style-type: none">• חינוך גילי - גן עדן למשפחות• אונ' תל חי, השכלה גבוהה נגישה בתחומי אומנות, קמפוסים מבוססי שלוחות• השוואת שירותים חברתיים, בדגש על בריאות	<ul style="list-style-type: none">• יצירת מקורות תעסוקה איכותיים לכ-30 אלף איש• הצמחת קלאסטרים כלכליים: פודטק ואגרוטק, מד-טק• תיירות בסטנדרט בינ"ל• כלכלה מקומית חזקה ב-4 ערי העוגן• מרכזי עיר תוססים• אקדמיה לצמיחה מתמדת של הון אנושי ומו"פ

2026-2036:

גידול אוכלוסייה בהיקף של 100,000 איש.

כדי לעמוד ביעדים אלו, נתמקד ביצירת מספר מוקדים לשינוי:

בראייה מרחבית, קו העימות יורכב מארבע רשויות עוגן במרחב העירוני [קרית שמונה, שלומי, מעלות תרשיחא, נהריה] אשר יגדילו במידה ניכרת את אוכלוסייתן ויהיו בעלות ייחודיות ונבדלות במרחב, עם מוקדי משיכה בחינוך, בתעסוקה, בכלכלה צומחת ובתפקוד רשותי יציב. ערים אלו יתנו מענה ושירותים לכלל המרחב העוטף אותן. קצב גידול האוכלוסייה הצפוי בערים אלו הוא 3.3%-5.9% לשנה בממוצע לאורך העשור.

המרחב הכפרי, העוטף את המרחב העירוני, יגדל בהתמדה בהיקף של 3.4% בממוצע בשנה לאורך עשור. גידול האוכלוסייה יאפשר את ביסוס ההתיישבות בקו הגבול, יפתח את התיירות והחקלאות כערכים מוספים ייחודיים למרחב הכפרי.

יצוין כי חיזוק המרחב הכפרי הוא משני לחיזוק המרחב העירוני. מרחב עירוני חזק הוא העוגן שיאפשר את צמיחת המרחב כולו הן מבחינת היקף התושבים והן מבחינת רמת החיים. עם זאת, קיימת חשיבות להגדלת האוכלוסייה ביישובים הכפריים צמודי הגדר כדי לבסס אותם כברי-קיימא לאורך שנים ולשמר את רצועת הגבול כרצועה אזרחית פעילה.

הצעה לתוכנית אסטרטגית לפיתוח חבל הצפון

בעמודים הבאים נסקור את התוכנית האסטרטגית המוצעת לפי שבעת התחומים המצוינים לעיל: צמיחה דמוגרפית, צמיחה כלכלית, תיירות, אדם וקהילה, תשתיות, בריאות וחקלאות. הפירוט יכלול: תמונת מצב, אסטרטגיה, מטרת-על, מטרות, יעדים מרכזיים, מדדים, כיווני פעולה ופעולות מוצעות.

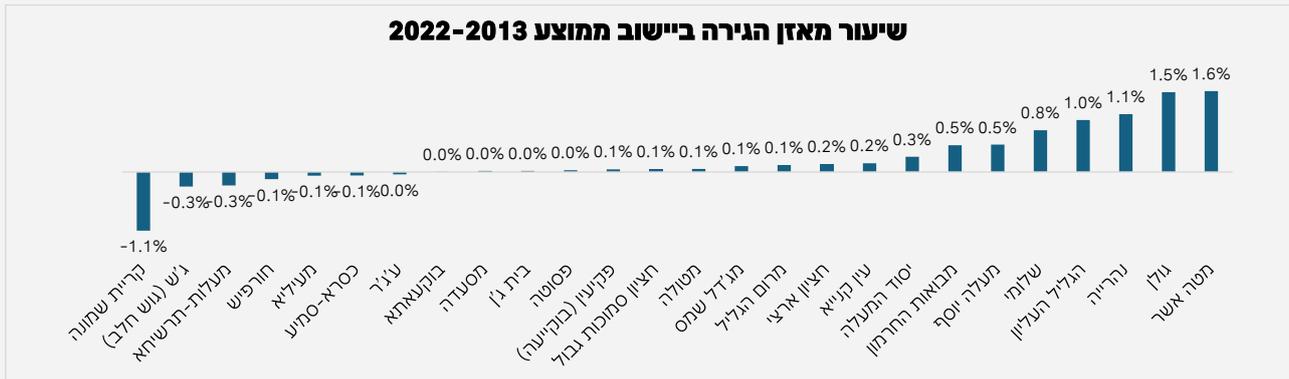

צמיחה דמוגרפית

1. צמיחה דמוגרפית

תמונת מצב

תמונת מצב של אזור קו העימות לפני ה-7.10: נכון לשנת 2022, קצב גידול ממוצע רשותי של קו העימות הוא 1.67%, שהוא נמוך מקצב הגידול הכלל-ארצי (העומד על 1.9%-2.2%). מעטות מרשויות המרחב: שלומי, נהריה, גולן, גליל עליון ומטה אשר השיגו גידול אוכלוסייה משמעותי. ביתר הרשויות ההגירה הייתה מינורית או שלילית. כמו כן, ניתן לראות, כי מרחב הגליל המערבי צומח מהר יותר ממרחב הגליל המזרחי.

שיעור מאזן ההגירה החציוני של הרשויות סמוכות הגדר היה חצי (0.1) מהחציון הארצי (0.2). נתון זה מתכנס עם הנתון של קצב גידול האוכלוסייה, הקטן ב-16% מקצב גידול האוכלוסייה הארצי. לצד זאת, חשוב לציין, כי יותר מחצי מהרשויות סמוכות הגדר נהנו ממאזן הגירה חיובי (בכללן כלל המועצות האזוריות). כמו כן, בהסתכלות אזורית, מאזן ההגירה נותר חיובי, מה שמאפשר את גידול האוכלוסייה מעבר לריבוי הטבעי של תושבי האזור.¹ התנהגות המגזר הערבי והמגזר הדרוזי היא בעלת דפוס שונה במקצת ועשויה להיות מוסברת בסיבות תרבותיות - היישובים אינם קולטים הגירה שאינה של בני חוזרים או הגירה עקב נישואים. עם זאת, קיימת הגירה שלילית מהיישוב ליישובים עירוניים במרחב או מחוצה לו עקב חסמים הנובעים מהיצע מוגבל של יחידות דיור ביישוב המקור או מהעדפות אישיות, הנובעות מרכישת השכלה (סטודנטים) או היצע תעסוקתי מתאים במרחב. התוכנית המפורטת במסמך זה עוסקת גם באיתור פתרונות עבור מגזרים אלו המותאמים למאפייני היישובים.

קצב הריבוי הטבעי בגליל נמוך מהממוצע הארצי של 18 ל-1,000 תושבים; בין הרשויות עם קצב גידול טבעי נמוך למדי נמצאת נהריה, עם קצב גידול של 4.9, מעלות-תרשיחא עם קצב גידול של 6.5 וקריית שמונה עם קצב גידול של 7.7. הדבר נובע מאוכלוסייה מבוגרת. הנתונים מלמדים, כי במרחב קו העימות היקף האוכלוסייה הוותיקה גדול, באופן יחסי. יוצאות דופן הן המועצות האזוריות רמת הגולן וכן העיר צפת (שאינה בקו העימות).

התשתית התכנונית הזמינה כיום, העומדת על כ-33,000 יחידות דיור,² מאפשרת תוספת של כ-100,000 תושבים למרחב בעשור הקרוב, כאשר במגזר הכפרי המשמעות היא מימוש של כ-9,500 יחידות דיור ובמגזר העירוני כ-16,500 יחידות דיור. עם זאת, יש לקחת בחשבון, כי תשתית תכנונית זמינה כמעט לעולם לא תתממש במלואה בטווח הזמן העומד על הפרק ועל כן יש להתייחס לשיעור מימוש מסוים מתוכה (התוכנית האסטרטגית של מנהל התכנון לישראל 2040 מציגה יעד מימוש של כ-60% מהמלאי התכנוני). נתוני העבר של היתרים או סיומי בנייה במרחב הצפון (כ-17,000 בעשור הקודם) מרמזים על כך, שיש לפעול בצורה נמרצת כדי לשנות את קו המגמה של הבנייה כפי שהיה בעבר, ובוודאי על רקע המלחמה, שכן קו זה לא מהווה תמריץ לאנשים לעבור לצפון.

- 1 יצוין כי כל המועצות האזוריות כוללות יישובים אשר מצויים בתחום קו העימות (0-9 ק"מ מהגבול) ובכללם יישובים צמודי גדר (0-2 ק"מ מהגבול) ויישובים שאינם מוגדרים ככאלה.
- 2 מבוסס על הערכת יחידות דיור פנויות במגרשים ריקים, על פי תצ"א עדכנית (4202) ביישובים במגזר היהודי. ביישובי המגזר הערבי והדרוזי קיימת יתרה תכנונית גדולה אשר לא נכללה בחישובים מאחר שהבניה מיועדת לענות על צרכי היושבים בלבד ולא לקלוט אוכלוסייה שאינה מבני המקום.

בערי קו העימות: נהריה ומעלות-תרשיחא נחתמו הסכמי גג על סך של 11,400 יחידות דיור ו-5,500 יחידות דיור (בהתאמה) ואילו בקריית שמונה והמועצה המקומית שלומי, שבהן פוטנציאל הצמיחה הדמוגרפית משמעותי גם כן – נדרשת חתימה על הסכמי גג או על הסכמי פיתוח המגלמים, בין השאר, גם מדיניות ממשלתית מתעדפת. במגזר הכפרי, המהווה מוקד משיכה בגליל, הצמיחה תלויה ברצון הקהילה המקומית להתרחב. הקושי הביצועי טמון בריבוי היישובים הקטנים (95), שבהם הייזום והמימוש איטיים. עם זאת, כלי עידוד ליישובים צפויים להעלות את קצב קליטת התושבים החדשים ולהביא לצמיחה כאשר יש לתת דגש לעידוד הקליטה ביישובים צמודי גדר.

אסטרטגיה

הגידול הדמוגרפי הוא המרכיב המשמעותי בצמיחת האזור. ישימות הצמיחה הדמוגרפית נובעת מנקודת מפגש פרקטית בין אוכלוסיות היעד (ביקוש) להיצע הקיים במרחב הקולט.

נוכח אתגרי המלחמה, הוגדרו קהלי יעד בהתאם לשלושה טווחי זמן עיקריים:

1. בטווח הקצר (2025-2027) – אוכלוסיות צעירות ואידיאליסטיות אשר יסייעו בהחייאת האזור לאחר תקופת המלחמה ואשר רואות באזור את ביתן לתקופה של מעל לשנה. ביניהן סטודנטים, גרעיני משימה, מכינות קדם-צבאיות וכדומה.
2. בטווח הבינוני (2027-2032) – שימור סטודנטים וגרעיני מכינה כתושבי קבע במקום. שתי אוכלוסיות אלו אומנם אינן קהל יעד של תושבי קבע עתידיים בהכרח, אבל הן מייצרות נפח אוכלוסייה ראשוני המאפשר סף אוכלוסייה לשירותים מוניציפאליים. על כן, חשיבותן גדולה. קהלי יעד ייעודיים הם: חוקרים צעירים, יזמים, אומנים, זוגות ומשפחות צעירות.
3. בטווח הבינוני והארוך 2027 ואילך – משפחות בגילי עבודה 25-45, במעמד סוציו-אקונומי בינוני ומעלה ומשיכת דור ההורים לצורך חיזוק הרב-דוריות במרחב.

בכל אחד מטווחי הזמן בתוכניות השיקום והפיתוח ייערכו השקעות ייחודיות למשיכת קהלי היעד המבוקשים.

על ציר הזמן המרחב הקולט יספק:

1. תחושת ביטחון ללא עוררין, החל מהטווח המיידי.
2. קהילה חזקה, לצד איכות חיים אטרקטיבית וייחודית לצפון. בכלל זה: שירותי חינוך ייחודיים, שירותי בריאות והיצע מגוון של מקומות תעסוקה אשר יתפתחו בטווח הבינוני והארוך.
3. דיור מגוון בהיקפים משמעותיים, החל מהטווח המיידי ולאורך שנים.

מניתוח מאפייני המרחב הקיים ולאור יעדי הצמיחה הדמוגרפית לעשור הקרוב, החיוניים לצמיחת האזור, עולה כי יש לייצר פתרונות תעסוקתיים, שיאפשרו לכל הפחות את קבלת החלטת המעבר ובתוך פרק זמן של שנים בודדות יהפכו גם לגורם המעודד הגירת תושבים חדשים לאזור. זאת לצד **העמדת תמריצים תוספתיים** ההופכים את המעבר לאטרקטיבי, החל מהטווח הקצר.

בהתאם לכך, נקבעה האסטרטגיה הבאה:

1. חיזוק ארבעת המוקדים העירוניים והפיכתם לערי עוגן מרכזיות בגליל³ מבחינה כלכלית וחברתית, תוך גידול ניכר באוכלוסייתן. עוגנים אלו יהוו מרכזי תעסוקה ושירותים למרחב כולו. המהלך ילווה בפיתוח כלכלי עירוני ייחודי.
2. מיקוד בחיזוק ובהעצמת היישובים צמודי הגדר לצורך ביסוסם כגבול אזורי חזק, יציב ובר-קיימא.
3. הקמת מנגנון ניהול אזורי שיופקד על יישום המטרה של משיכת אוכלוסיות חדשות לגליל והובלת

3 שלומי היא מועצה מקומית, אולם הכוונה ליישובים עירוניים ועל כן היא נכללת במונח של "עיר עוגן".

תהליך המיתוג המחודש לאזור כולו.
4. מתן התמריצים הנדרשים והמותאמים לצורך משיכה מהירה של אוכלוסיות לקו העימות הצפוני.

מטרת-על

מיתוג הגליל בכלל, ויישובי קו העימות בפרט, כאזור המעניק איכות חיים גבוהה לתושבים ומושך אוכלוסייה מגוונת מרחבי הארץ.

מטרות

1. חיזוק ערי העוגן בקו העימות והפיכתן לאלטרנטיבה אורבנית ראויה ואטרקטיבית, באמצעות:
 - שדרוג מרכזי הערים כמוקדי בילוי ועסקים תוססים וחזקים.
 - יצירת מרכזים לתעסוקה איכותית.
 - הגדלת היצע הדיור (בדגש על דיור איכותי המושך אוכלוסייה חזקה) באופן משמעותי בכל אחת מהערים וקידום אסטרטגיה אזורית כוללת למשיכה של תושבים חדשים.
2. השבת תושבי 30 היישובים צמודי הגדר (0-2 ק"מ) למקום מגורים מבוקש באמצעות:
 - שדרוג משמעותי של מערך שירותי הציבור ביישובים (בדגש על רפואה והגיל הרך).
 - משיכת אוכלוסיות צעירות ובעלות מעורבות חברתית גבוהה לסיוע בהליך החייאת היישובים.
3. הגדלת היצע יחידות הדיור וגיוונו באמצעות:
 - קידום הסכמי גג (משופרים) והסכמי פיתוח בכל ערי העוגן.
 - קידום ההיתכנות הכלכלית להתחדשות עירונית בערי העוגן.
 - יצירת מסלול שיווק אטרקטיבי למשפחות "משכירות לבעלות", הכולל גם מרכיב של שכירות ארוכת-טווח, הניתנת להפיכה לטובת רכישת הנכס בהטבה כלכלית.

יעדים מוצעים על ידי צוותי העבודה האזוריים

1. משיכת אוכלוסייה צעירה, חזקה ואידיאליסטית, אשר תיקח חלק פעיל בגיבוש חיי הקהילה ביישובים.
2. יצירת מערך תמריצים, הטבות ושירותים מיוחדים אשר יהפכו את המגורים ביישובי הגדר לאטרקטיביים במיוחד.
3. האצת התכנון במגזר העירוני והכפרי לעמידה ביעד ריאלי של 50,000 יחידות דיור אשר תהיינה זמינות לבנייה החל משנת 2035.
4. שדרוג ויצירת מרכזי ערים תוססים מבחינה עסקית ותרבותית; חתימה על הסכמי גג והסכמי פיתוח בקריית שמונה ושלומי ומימושם, שדרוג (באמצעות פתיחה מחדש) של הסכמי הגג בנהריה ובמעלות-תרשיחא.
5. בניית מודל לסבסוד, שיהפוך את ההתחדשות העירונית לכדאית בערי קו העימות.
6. בניית מודל סבסוד לתמריץ "משכירות לבעלות" בערי קו העימות ובניית מלאי של לפחות 1,000 יחידות דיור במסלול זה.
7. שדרוג התשתיות הפיזיות והמרחב הציבורי ביישובים צמודי הגדר.
8. הקמת מנגנון ניהול, המרכז את הצמיחה הדמוגרפית ברמה אזורית ומקומית.

מדדים מוצעים על ידי צוותי העבודה האזוריים

1. ינואר 2027: אוכלוסייה רשומה בהיקף של 90% מהאוכלוסייה שהייתה רשומה בספטמבר 2023.
2. ינואר 2036: תוספת של 100,000 תושבים רשומים על האוכלוסייה שהייתה רשומה בספטמבר 2023.
3. אכלוס של 10,000 יחידות דיור בחומש הקרוב.
4. אכלוס של כ-35,000 יחידות דיור מתוך המלאי התכנוני הקיים או תכנון עתידי שיפותח בעשור הקרוב.⁴
5. עלייה של לפחות 50% בהיקף התושבים החדשים בערי העוגן, שהם במעמד סוציו-אקונומי 5 ומעלה ו/או סטודנטים.
6. גידול בהיקפי המועסקים בעסקים קטנים ובינוניים במרכזי הערים.
7. אכלוס של 80% מהמגרשים הפנויים ביישובים צמודי הגדר, שאינם מוגבלים בפיתוח על ידי הצבא.

כיווני פעולה מוצעים על ידי צוותי העבודה האזוריים

פעולות מוצעות להגדלת היצע הדיור

הסכם גג בקריית שמונה

- קידום הסכם גג עם עיריית קריית שמונה להקמת 9,000 יחידות דיור חדשות.
- השלמת תכנון שטחי תעסוקה בעיר, תוך שמירה על תמהיל מיטבי בין מגורים למסחר.
- שיווק קרקע לשטחים מניבים, במקביל לקרקעות מגורים.
- שדרוג מבני ציבור קיימים בעיר והוספת תקציב לכך.
- הקצאת תקציב למימון תוכניות להתחדשות עירונית.

קידום הסכם פיתוח בשלומי

- קידום הסכם פיתוח לסיום תכנון ופיתוח של 2,500 יחידות דיור במועצה המקומית שלומי.
- הקצאת תקציב למימון תוכניות להתחדשות עירונית.

התאמת הסכמי גג במעלות-תרשיחא ובנהריה

- שדרוג הסכמים קיימים בהתאם ליעדי אוכלוסייה מעודכנים והרחבת תחומי התעסוקה, החינוך והקהילה.
- הקצאת תקציב ליצירת מלאי תכנוני מהתחדשות עירונית.

התחדשות עירונית בצפון

- הקצאת תקציב ייעודי לסבסוד יחידות דיור בשלומי, בקריית שמונה ובמעלות-תרשיחא.

4 בתרחיש עידוד הגירה, מימוש של 08% מתוך מלאי יחידות הדיור. להשוואה, קצב המימוש הכלל-ארצי של מינהל התכנון עומד על 56% מימוש (על פי היחס שהציג מינהל התכנון בעבר בתוכנית האסטרטגית לישראל 0402). בהשוואה לקצב הגידול שהתרחש בעשור החולף ביישובי קו העימות נראה כי מדובר בגידול של 001% מקצב הגידול שהיה בעשור זה.

יצירת מלאי חדש של דירות להשכרה במודל "משכירות לבעלות"

- קידום מכרזים המאפשרים לשוכרי דירות לרכוש את הדירה בתום שלוש שנות שכירות.
- סיוע במימון הקמת בתי אגודה תוך השוואת סבסוד הפיתוח לסבסוד הניתן לדירות בשיווק רגיל.

פעולות מוצעות למשיכת תושבים ליישובים צמודי גדר

שדרוג המרחב הציבורי

- הקמה ושיפוץ מבני ציבור, גני משחקים, מדרכות, כבישים, גידור וגינון ב-28 יישובים הסמוכים לגבול ובקריית שמונה ושלומי.

שדרוג המענים החינוכיים

- מתן תמריצים להכרה במשפחותונים קטנים, כולל מענקים שנתיים.
- השוואת תנאי החינוך לגיל הרך ביישובים צמודי גדר לתנאי המערכת הקיבוצית.

משיכת אוכלוסייה צעירה

- הקצאת מלגות מחיה לסטודנטים שיתגוררו ביישובים הסמוכים לגבול ויעסקו בפעילות קהילתית.
- הקמת גרעיני משימה של קהילות סטודנטים ויוצרים, המובילים פעילות חברתית-קהילתית.

הקמת מכינות קדם צבאיות

- הקמת 10 שלוחות חדשות של מכינות קדם צבאיות עם תמריצים להקמה ולהצטיידות.
- הקצאת תקנים תוספתיים לדחיית שירות לחניכי המכינות למשך שלוש שנים.

פעולות מוצעות לפיתוח מרכזי הערים ותמריצי התיישבות

שדרוג מרכזי הערים בצפון

- שיפוץ חללים ציבוריים במרכזי הערים לצורך פעילות תרבותית-קהילתית.
- שדרוג המרחב הציבורי באמצעות פעילויות תרבותיות ותמריצים לפתיחת עסקים יצירתיים.
- הקצאת כוח אדם ייעודי לניהול מרכזי הערים.

הקמת גוף לעידוד ההתיישבות בגליל

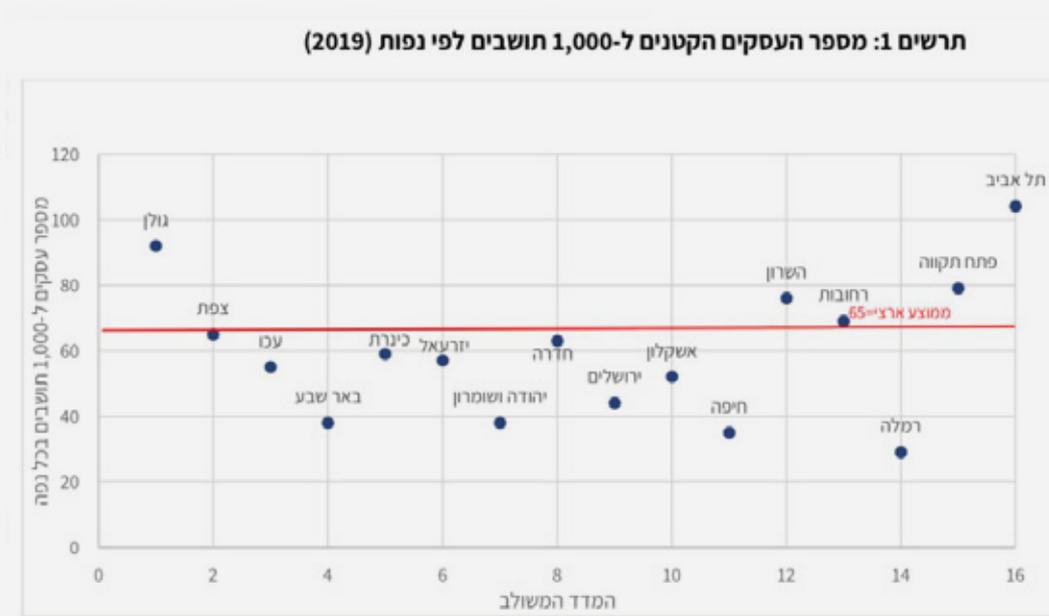
- הקמת מנגנון לתכלול משאבים לשם האצת קליטת אוכלוסיות חדשות בגליל.
- הפעלת מרכז מידע מקצועי, כלים לניטור נקלטים פוטנציאליים ותוכנית מיתוג כוללת לגליל.
- תקצוב בעלי תפקידי מטה מקצועיים ופעולות לחשיפה אזורית, כגון אירועים וכנסים.

צמיחה כלכלית

2. צמיחה כלכלית תמונת מצב

טרם מלחמת "חרבות ברזל" פעלו בקו העימות כ-25,000 עסקים קטנים ובינוניים, באשכולות גליל מזרחי ומערבי היחס הוא 51 עסקים ל-1,000 תושבים והכלל ארצי הוא 52.65. בקרב עסקים קטנים ובינוניים, הענפים עם מספר המועסקים הגבוה ביותר הם מסחר, תעשייה, בנייה, אירוח ואוכל, וחקלאות.

- תעשייה -** ענף התעשייה במרחב 24 הרשויות הוא הענף עם מספר המועסקים הגבוה ביותר, המהווה כ-16% מכלל המועסקים - פי 1.7 מהממוצע הארצי, שעומד על 9.3%. בקרב עסקים קטנים ובינוניים, כ-12% מהמועסקים במרחב משתייכים לענף התעשייה - פי 1.6 מהממוצע הכלל ארצי. **זהו הענף השני שבו הפער המשמעותי ביותר במספר המועסקים ביחס לממוצע הארצי, לטובת המרחב.**
- חקלאות -** שיעור המועסקים בענף החקלאות במרחב 24 הרשויות עומד על 3.6% - פי 4.6 מהממוצע הארצי, שעומד על 0.8%. בקרב עסקים קטנים ובינוניים, כ-7% מהמועסקים במרחב משתייכים לענף החקלאות, עם חוזקה בולטת באשכול גליל מזרחי, שבו כ-11% מהמועסקים עוסקים בחקלאות וכ-16% מהעסקים הקטנים והבינוניים פועלים בתחום זה. **זהו הענף שבו הפער המשמעותי ביותר במספר המועסקים ביחס לממוצע הארצי, לטובת המרחב.**
- תחומים אלו הם מסורתיים ומאופיינים בכוח אדם בשכר נמוך. ואכן קיימים פערי הכנסה משמעותיים ויציבים לאורך השנים, העומדים על 23% בין הגליל המזרחי ו-14% בגליל המערבי בהשוואה למרכז הארץ.

לאור המלחמה המתמשכת והעובדה כי רבים מהעסקים הקטנים מושבתים לחלוטין במצב של מלחמה: עסקי התיירות, המזון ואף החקלאות, אנו עדים להעתקה למקום אחר או סגירה של עסקים רבים. עסקים קטנים פגיעים באופן משמעותי וקיים חשש גדול להתאוששותם אם בכלל. בשלב זה אין מספרים אמפיריים רישמיים ומפורסמים של משרדי הממשלה שמתארים את מימדי התופעה.

בכל הנוגע ל**קלאסטרים ולחדשנות**, לפני מלחמת "חרבות ברזל" התקיימו באזור הגליל המזרחי צעדים עקביים לבנייתם של קלאסטרים אשר יהוו מנועי צמיחה משמעותיים, יגונו את המשרות האיכותיות המוצעות לתושבים הודות לפיתוח של חדשנות ויכולות במגוון תחומים טכנולוגיים, לתמיכה ולשיתופי פעולה עם מוסדות אקדמיים ומרכזים תעשייתיים:

- **קלאסטר האגרו-פודטק** תעשייה שמטרתה פיתוח פתרונות חדשניים בתחומי החקלאות והמזון. הידע האקדמי המתקדם של מוסדות, כמו מכללת תל-חי, מכון מיגל ומכון שמיר, מסייע לסטארט-אפים לפתח מוצרים חדשים. בשנים שקדמו למלחמה הגליל המזרחי הפך למקור משיכה לסטארט-אפים ולחברות בתחומי החקלאות והמזון בגלל הקרבה לתשתיות טכנולוגיות מתקדמות, קרבה לשדה הגידול וליוזמות פרטיות ועסקיות לצד תמיכה ממשלתית, הכוללת מענקים והשקעות.
- קיימות עדויות כי הגליל הפך בית למגוון רחב של סטארט-אפים, כולל בתחומים כמו טכנולוגיות רפואיות, פתרונות אנרגיה מתחדשת ופיתוחים בתחום החינוך והלוגיסטיקה. היזמים המקומיים פועלים בשיתוף פעולה עם האקדמיה ועם ארגונים לא ממשלתיים כדי לפתח מוצרים חדשים ולהתמודד עם אתגרים מקומיים.
- בגליל המערבי ישנן תוכניות ראשוניות לפיתוח **קלאסטר המדטק** אשר צריכות לקבל תנופה בשנים הקרובות.

טרם המלחמה, פעלו בגליל המזרחי והמערבי כ-82 סטארט-אפים בהתאם לחלוקה הבאה:

מס' חברות	הגדרה	סבב גיוס
21	חברות שנמצאות בשלבי פיתוח מוקדמים ועדיין לא השיגו מימון חיצוני	Pre-Funding
7	שלב מימון ראשוני שבו מגייסים כמות קטנה של הון לפיתוח	Pre-Seed
12	סבב גיוס רשמי ראשון של הסטארט-אפ	Seed
7	הסבב המשמעותי הראשון של מימון הון סיכון לסטארט-אפ	A
16	חברות שעברו מעבר לשלב הסטארט-אפ והן חברות יציבות	Mature
5	חברות שעברו הנפקה	Public
4	סטארט-אפ שנקנה על ידי חברה אחרת	Acquired
10		לא מיונו
82		סך הכול

לשם השוואה, כמות הסטרטאפים הזו קרובה מאוד לכמות הסטרטאפים בעיר באר שבע אשר בה הושקעו משאבים רבים מטעם המדינה לקידום התחום וקיימת אוניברסיטה שנים רבות.

אסטרטגיה

תעסוקה איכותית היא מרכיב משמעותי ביכולת של האזור למשוך אליו אוכלוסייה חזקה, צעירה וחדשה לצד השארית האוכלוסייה החזקה הקיימת. בעוד שכוחות השוק פועלים היטב באזור המרכז בישראל ומשדרים כלכלה חזקה ומגוונת, אזורי הפריפריה, בניהם האזור הצפוני, נדרשים להתאמץ, לאורך כל השנים, כדי לייצר מקומות תעסוקה בכלל, ואיכותיים בפרט. ההיצע והגיוון של משרות והתשומות המושקעות בחינוך משפיעות על הבחירה של הפרט בבחירת מקום המגורים שלו, התקדמות התעסוקתית שלו ובהתאמה על השכר וההכנסה הפנויה.

50% מפערי השכר בין הצפון למרכז נובעים מההבדלים בהיצע התעסוקה ומגובה השכר בענפי שירות ההיי-טק, הבנקאות והפיננסים. בכל הקשור לענף ההיי-טק במרכז, הריכוזיות של הענף באה לידי ביטוי לא רק במיקום המעסיקים, שלעיתים מרוחק מאזורי המגורים, אלא גם בישובים בהם גרים עובדי ההייטק. מנתוני הלמ"ס לשנת 2020. עולה כי 60.3% מהשכירים בהייטק גרים בערי המרכז, בעוד חלקם של כלל העובדים במשק מערים אלו הוא 45.5%. במילים אחרות, הייצוג של תושבי המרכז בהייטק גדול מחלקם היחסי באוכלוסיית השכירים בישראל בכ-35%. מגד, הייצוג של תושבי הצפון והדרום בהייטק נמוך מחלקם היחסי באוכלוסיית השכירים בישראל בכ-33%. רק במחוז חיפה שיעור השכירים בהייטק תואם את חלקו במשק כולו. השקעה בקלאסטרים ובחדשנות חשובה לסגירת הפערים בכמות המשרות המוצעות ובשכר ובהתאמה למשיכת כוחות חזקים לאזור.

עסקים קטנים ובינוניים מאפיינים אזורי פריפריה באופן אבסורדי, בדומה לאזורים עירוניים גדולים מאוד ותוססים. ההשקעה בעסקים קטנים מצליחים והצמחתם הם חלק מאסטרטגיה לחיזוק האזור. לאחר המלחמה נדרשת גם השקעה בעסקים שהתמטטו במטרה להחזירם לפעילות או לקבלת החלטה לסגור אותם לצמיתות.

בהיתן הפערים הקיימים בצפון נקבע, כי האסטרטגיה לפיתוח כלכלי-אזורי תעמוד על **חמישה ערוצי פעולה:**

1. **קלאסטרים, חדשנות ומנועי צמיחה** - לשם יצירת משרות איכותיות וצמצום פערי שכר.
2. **אזורי תעשייה ומשיכת עסקים** - לשם יצירת מגוון משרות והכנסות ארנונה עסקית לרשויות.
3. **עסקים קטנים ובינוניים במרחב** - כמנוע משמעותי ליצירת מגוון משרות והנעת הכלכלה.
4. **פריון, הכשרות וצמיחה מכלילה** - לשם התקדמות של ההון האנושי ומשיכה של מעסיקים איכותיים
5. **תמריצים ומענקים לעידוד צמיחה כלכלית** - בשל המלחמה ובשל המרחק הגיאוגרפי.

מטרת-על

צמיחה כלכלית של אזור הצפון וקו העימות בתוכו, הנותנת מענה תעסוקתי איכותי מגוון לכלל אוכלוסייתו, תוך שאיפה לעתיד עשיר ומשגשג של הצפון, המושך אליו תושבים ועסקים. איכותיים

מטרות

1. **חיזוק מנועי צמיחה המבוססים על נכסים אזוריים קיימים.** הוספת עוגנים חדשים אשר ידחפו לחיזוק ולשגשוג האקוסיסטם הטכנולוגי על ידי חידושו וחיזוק עוגן הצמיחה פודטק בגליל המזרחי והקמה של מדטק בגליל המערבי.
2. **עידוד השקעות והעתקת עסקים לצפון** באמצעות מתן תמריצים, שיפור תשתיות תעשייתיות ותחבורתיות והפחתת חסמים בירוקרטיים להקמת מפעלים ומיזמים חדשים.
3. **חיזוק והרחבת אזורי תעשייה חדשניים ומרחביים (על פי תוכנית).**
4. **שיקום ופיתוח עסקים קטנים בעקבות המצב המתמשך.**
5. **עידוד והכשרת כח אדם לתעסוקה איכותית** במקצועות עתירי שכר וידע, תוך שילוב כלל האוכלוסיות באזור, שיפור פריון העבודה במגזרים המסורתיים והחדשים **והרחבת הכשרת כוח אדם** מקצועי, שיתאים לשוק העבודה העתידי.

יעדים מוצעים על ידי צוותי העבודה האזוריים

1. הקמת עוגנים אזוריים חדשים משלימים לאקו סיסטם: חמישה עוגנים בחמש שנים בכל אזור.
 - הרחבת מספר החברות הקיימות ב-20%.
 - עלייה במספר המיזמים הטכנולוגיים שנפתחים באזור.
- « החזרת המצב לקדמותו - 72 סטרט-אפים. »
- » 250 משרות חדשות בשנה במיזמים טכנולוגיים.
2. ציפוף הקלאסטר: הוספת חלקים חסרים לשרשרת הערך, כך שהקלאסטרים יוכלו לשגשג.
3. הקמה, ביסוס והרחבה של מינהלות יישום בגליל המזרחי ובגליל המערבי.
4. גידול מתמשך במספר המועסקים בעסקים הקטנים והבינוניים ביישובי קו העימות, שיתבטא בחזרה למצב קיים וגידול שנתי של 5%.
5. הגברת השרידות העסקית של העסקים הקטנים והבינוניים ביישובי קו העימות ובחזרתם של מספר העסקים שפעלו במרחב טרם המלחמה.
6. הגדלת הגיוון בסוגי המעסיקים הפועלים במרחב ביחס למצב שקדם למלחמה.
7. שדרוג תשתיתי וניהולי של אזורי תעשייה מרחביים בערי העוגן, כך שיוכלו להתחרות בסטנדרט של מרכז הארץ.
8. בניית מערך הכשרות והסבות מקצועיות, המבוסס על תפיסה של שיתוף מעסיקים והשמה בסיום ההכשרה לתושבי הצפון. המודל חדשני ויותאם למעסיקים באזור.

מדדים מוצעים על ידי צוותי העבודה האזוריים

1. קידום משמעותי של תעסוקה איכותית באזור, תוך הרחבת היצע המשרות ושילוב משרות רבות ברמת שכר גבוהה מהממוצע במשקמשיכת חברה מגה גדולה בתחום המדטק לגליל המערבי.
2. משיכת חברת עוגן בתחום המדטק לגליל המערבי.
3. ביסוס מינהלת הפודטק והקמת מינהלת אגרוטק.
4. חיזוק העסקים הקטנים, הרחבתם ויצירת גידול במספר המועסקים - תוספת של כ-900 עסקים קטנים ובינוניים וכ-3,000 מועסקים ביחס למצב טרם המלחמה.
5. עלייה ב-10% בשילוב אוכלוסיות בתעסוקה, בדגש על נשים מהחברה הערבית.

כיווני פעולה מוצעים על ידי צוותי העבודה האזוריים

פעולות מוצעות לעסקים קטנים ובינוניים

מעטפת ליווי וייעוץ לעסקים קטנים ובינוניים אזורית (ולא מקומית)

- מינהלת עסקים אזורית אשר מספקת תוכנית ליווי הכוללת ייעוץ עסקי, מיצוי זכויות של מענקים ותמריצים לעידוד פתיחה מחדש של עסקים קטנים ומניעת סגירתם, הכוונת מיקום על פי תוכניות צמיחה אזוריות בעת התרחבות עסקים, מידע על עסקים.
- שילוב קרנות בערבות המדינה כחלק מהתמיכה הכוללת.

קרן השקעות אזורית והלוואות למיזמים חברתיים-עסקיים

- הקמת קרן המשלבת שיתוף פעולה בין הממשלה, גורמים פילנתרופיים ועסקים למתן הלוואות ומענקים לקידום מיזמים עסקיים וחברתיים ברמה האזורית, אשר יסייעו לפיתוח הצפון.

תיעדוף כלים של משרד הכלכלה לעסקים קטנים:

- תיעדוף השימוש בכלים קיימים של משרד הכלכלה לצורך תמיכה בעסקים קטנים בצפון, ללא צורך בהקצאה תקציבית נוספת.

העתקת עסקים קטנים לאזורי תעשייה מוסדרים:

- מסלול "מענק תמרוץ לפינוי בתי עסק מאזור מגורים" להעברת בתי מלאכה ומוסכים לאזורי תעשייה מוסדרים, לצורך קידום פעילות עסקית מאורגנת ובטוחה.

פעולות מוצעות לאזורי תעשייה

פיתוח, התחדשות והרחבת אזורי תעשייה מרחביים ולווייניים

- גיבוש תוכנית רב-שנתית לפיתוח ולשדרוג תשתיות של אזורי תעשייה, בשיתוף הרשויות המקומיות ובסיוע ממשלתי.
- קידום אזורי תעשייה מרחביים לפי נוהל "פיתוח תשתיות לאזורי תעשייה וביצוע פרויקטים באזורי עדיפות לאומית" של משרד הכלכלה.

הטמעת חדשנות טכנולוגית במפעלי התעשייה:

- קידום מסלולים ייעודיים להטמעת טכנולוגיות מתקדמות במפעלי התעשייה באזור הצפון, תוך מתן העדפה לאזור הגליל.

פיתוח תעשיית היי-טק באזורי תעשייה

- מסלולי הקצאה בפטור ממכרז ומענקים למבני תעשייה מתקדמת (היי-טק) לצורך משיכת חברות טכנולוגיה מתקדמות.
- גיבוש נוהל משלים לשיווק ולהקצאת קרקעות בהתאם לנוהלי רשות מקרקעי ישראל.

פעולות מוצעות למשיכת תעשייה והשקעות גדולות

משיכת מפעל עוגן בתחום המדטק

- גיבוש מתווה למשיכת חברת עוגן בתחום הטכנולוגיה הרפואית, (MedTech) שתציע אלפי משרות חדשות באזור.
- התחייבות ממשלתית להשקעה בהתאם להיקף ההשקעה בפועל של המשקיע.

הרחבת מפעלים ביטחוניים קיימים:

- הרחבת המפעלים הביטחוניים של רפא"ל בשלומי והתעשייה האווירית בגולן, ובחינת אפשרות להקמת מפעל נוסף בצפון.

משיכת תעשיות עוגן ומתן שירותים מתקדמים לאזורי תעשייה:

- הקמת מינהלת אזורית, שתתמקד בשיווק אזורי התעשייה ומשיכת תעשיות עוגן המספקות שירותים מתקדמים.

משיכת תעשיות עוגן ומתן שירותים מתקדמים לאזורי תעשייה:

- הקמת מינהלת אזורית, שתתמקד בשיווק אזורי התעשייה ומשיכת תעשיות עוגן המספקות שירותים מתקדמים.

פעולות מוצעות למנועי צמיחה (קלאסטרים)

פיתוח קלאסטר תעשייה תומכת רפואה (MedTech)

- הקמת שותפות אזורית ומינהלת מדטק, שתנהל פעילות אזורית בתחום, כולל חממות, מאיצים, מעבדות ותהליכים תומכים.
- פיתוח אזור תעשייה עתידי בנהריה או במשולש בן עמי.

המשך תמיכה בקלאסטר האגרו-פודטק

- תקצוב פעולות המינהלת האזורית בתחום האגרו-פודטק להבטחת המשכיות הפעילות.
- חבילת מענקים משולבת לחברות הזנק בתחום לעידוד פעילותן באזור קו העימות.

הקמת בטא סייט מיקרו תעשייה - הקמת תשתית ייצור לצורך שלבי בטא לחברות

הזנק בתחום האגריפודטק

- הקמת מכון המזון הלאומי

מנועי חדשנות - תמיכה באוניברסיטת קריית שמונה ובמכוני מחקר

- חיבור תחומי ההתמחות של האוניברסיטה לקלאסטרים האזוריים.
- מימון פעילות מכוני מחקר לצורך שדרוג האקוסיסטם האזורי.

פעולות מוצעות לתעסוקה מכלילה ופריזון

פיתוח ההון האנושי

- הקמת מינהלת הכשרות אזוריות - פיתוח מנגנון הכשרות אזוריות מותאמות לצורכי המעסיקים המקומיים, עם השמה בסיום ההכשרה. שיתוף פעולה עם האשכולות האזוריים כחלק ממודל REGION UP.
- יצירת מנגנוני תיעודף בכלים קיימים להרחבת מספר העובדים במשרות בשכר גבוה באזור הצפון.
- הרחבת היצע של ענפים זכאים לתמיכה בהתאם לתקנות משרד הכלכלה.

תעסוקה מכלילה

- קידום תוכניות ליווי ותמרוץ להעסקת עובדים מהחברה הערבית, כולל חממות עסקיות ותוכניות הכשרה ייעודיות.

An aerial photograph of a rural landscape, featuring a mix of agricultural fields, clusters of trees, and a multi-lane road with several cars. The image is overlaid with a semi-transparent white rectangular box in the upper center, which contains the Hebrew word 'תיירות' (Tourism) in a bold, blue, sans-serif font. The top of the page is decorated with a horizontal bar composed of several colored segments: orange, red, teal, blue, and green. The overall aesthetic is clean and professional, typical of a corporate or institutional report cover.

תיירות

3. תיירות

תמונת מצב

המרחב הגיאוגרפי של הגליל והגולן מהווה מותג תיירותי מוכר ומוערך ברמה הלאומית והבינלאומית. באזור זה⁵ פועלים כ-10,000 יחידות אירוח (מתוכן כ-5,800 במלונאות), כ-2,000 עסקים קטנים וכ-11,000 מועסקים, המשרתים כ-12 מיליון מבקרים מדי שנה. ערב המלחמה, בשנת 2022, ביקרו בשמורות הטבע בגליל ובגולן 5.37 מיליון מבקרים. השנים 2022-2023 אופיינו בהתאוששות כלכלית מהשלכות מגפת הקורונה ובביקושים גדלים והולכים. תקופת הלחימה הארוכה מקשה על המשך הקיום של מרבית עסקי התיירות במרחב כאשר חזרתם לשגרה תצריך השקעות גדולות בהבראה עד כדי הקמה מחדש של עסקים.

אסטרטגיה

משאבי התיירות של הגליל והגולן (come to Reason – s'RTC) נשענים על משאבי טבע ייחודיים ובראשם היקף נרחב של משאבי מים, המהווים מושך ראשון במעלה לתיירות, בכלל זה: חופי ים, נחלים זורמים, שלג, מפלים, מעיינות, נכסי מורשת חשובים, נוף מגוון ועוצמתי, מרחב כפרי וחקלאי, המספק מגוון של אתרי ביקור ועסקי תיירות ופארקים קולטי קהל משמעותיים, המאפשרים נפש בחיק הטבע וחוויות נפש ולימוד. המגוון התרבותי במרחב, הכולל אוכלוסייה עירונית וכפרית, עדות שונות, יהודים וערבים, דרוזים ובדואים, יוצר פסיפס ישראלי המאפשר מפגש תרבותי מרתק. מרבית העסקים הם עסקים קטנים, היוצרים מפגש בלתי אמצעי בין התיירן למבקר. כל אלו הופכים את האזור למרחב תיירות חשוב בישראל ולענף כלכלי משמעותי לתושביו.

התיירות בישראל היא ענף הנתון לתנודתיות בשל איומים ביטחוניים (או אחרים, כגון הקורונה), אך המשבר הנוכחי עולה בהיקפו ובעומקו על כל המשברים הקודמים. על כן נדרשת **התערבות עומק להצלת הענף, להשבת עסקים ולפיתוח חדש כדי להביא לשגשוג ארוך-טווח.**

למרות מעמדו החשוב של המרחב בתיירות הארצית, שיתופי הפעולה האזוריים מועטים, וקיים חוסר בתכלול מרחבי שמאפשר מיצוי של היתרון לגודל. כתוצאה מכך, הפוטנציאל הכלכלי והתעסוקתי של התיירות במרחב אינו ממומש במלואו.

בהיתן שעסקי התיירות הם חלק ניכר מתעסוקת הגליל וחלק מובנה ממאפייני המקום, פעלנו באסטרטגיה

מרכזית לפיה:

1. נייצר מוצר גלילי איכותי, המורכב מרצף של מוצרי תיירות עם קישוריות וסטנדרט גבוה.
2. נהפוך את המרחב הגלילי למרחב מאפשר ומצמיח באופן שוטף של יזמות, באמצעות רגולציה מקלה ותכנון סטטוטורי יעיל.

מטרת-על

הפיכת אזור הגליל-גולן ליעד תיירותי ייחודי ובר-קיימא, המנצל את הנכסים התרבותיים, ההיסטוריים והטבעיים שלו, במטרה להגדיל את מספר המבקרים, לחזק את הכלכלה המקומית ולשפר את איכות החיים של תושבי האזור.

מטרות

1. מרחב הגליל-גולן יציע לתיירים הישראלים ולתיירי החוץ מגוון עשיר ומרושת של מוצרי תיירות איכותיים בסטנדרט בינלאומי.

5 התייחסות לאשכול גליל מזרחי ואשכול גליל מערבי. מקור הנתונים במסמך: מרכז הידע אשכול גליל מזרחי; מלונאות: איסוף נתוני רקע למסמך מרשת האינטרנט ומרבעון סטטיסטי לשיירותי הארחה ומלונאות, למ"ס 4202.

2. המרחב התיירותי גליל-גולן יהיה מרחב מאפשר ומצמיח של יזמויות עסקיות בתיירות.
3. התיירות באזור תהיה אחד ממנועי הצמיחה הכלכלית המרכזיים.

יעדים מוצעים על ידי צוותי העבודה האזוריים

1. יצירת קלאסטר תיירות אזורי לתכנון, לפיתוח, לניהול ולשיווק התיירות במרחב.
2. יצירת סביבה תכנונית ורגולטורית המקדמת יזמות עסקית בתיירות.
3. פיתוח והרחבת תשתיות ציבוריות ושטחים פתוחים כמוצרי תיירות.
4. שימור וחיזוק עסקי תיירות קיימים ליציאה מהמשבר ולהתנתותם מחדש.
5. הגדלה וחיזוק ההון האנושי בתיירות.

מדדים מוצעים על ידי צוותי העבודה האזוריים

1. החזרת מספר העסקים הקטנים והבינוניים בתיירות לרמתם הקודמת (טרם המלחמה - 1,920) והגדלתם ב-25% תוך חמש שנים.
2. החזרת היקף המועסקים בתיירות לרמתו הקודמת (10,862 מועסקים), והגדלה של 10% (סך הכול 11,948 מועסקים).
3. הגדלה של התפוסה השנתית הממוצעת בתשתיות אכסון במרחב ב-20% תוך חמש שנים.
4. גידול של 20% בחדרי האירוח במרחב, בדגש על מלונאות לקבוצות (מעל 100 יחידות אירוח).
5. הגדלת היקף התיירות הנכנסת ב-20% תוך חמש שנים.
6. הגדלת היקף התקציבים לפיתוח תשתיות ציבוריות לתיירות במרחב ב-75% תוך חמש שנים.
7. הרחבת התשתית הסטטוטורית לפיתוח תשתיות תיירות בשטחים פתוחים.
8. הכפלת מספר המכרזים המשוקים בתחום התיירות.
9. תכנון תוכנית מרחבית עדכנית למתחמי תיירות ושלוש תוכניות תב"ע על בסיסה.

כיווני פעולה מוצעים על ידי צוותי העבודה האזוריים

פעולות מוצעות לפיתוח קלאסטר תיירות אזורי

הקלאסטר הוא גוף מקצועי ויזמי, שמטרתו הגדלת התמ"ג התיירותי האזורי והנעת צמיחה כלכלית בתיירות.

במרחב הצפון יוקמו שני קלאסטרים - חברות-בת של האשכולות האזוריים גליל מזרחי וגליל מערבי. הם יהוו ישות משפטית עצמאית למטרת מיקסום הפוטנציאל התיירותי-כלכלי.

הקלאסטר יפעל לקידום יזמות מניבה, בעלת תועלת חיצונית וחיונית לאזור, רגולציה ופיקוח על שטחים פתוחים מחוץ לקווים הכחולים ופיתוח עסקי תיירותי של יצירת קישוריות וסטנדרט מקצועי.

מדד ההצלחה העיקרי של הקלאסטר הוא עלייה בתמ"ג התיירות האזורי; המשך הפעלתו יקושר לעמידה ביעדי המדד.

פירוט תחומי הפעילות:

- 1. יזמות מיכה:** זיהוי וקידום הזדמנויות תיירותיות כלכליות, באמצעות הגברת היצע הקרקע המתוכננת וקידום יזמות באופן ישיר/עקיף.
- 2. יזמות לא מיכה:** יזמות בעלת תועלת חיצונית חיובית לאזור, זיהוי וקידום הזדמנויות תיירותיות בעלי תועלת לכלל האזור, כגון יצירת קישוריות פיזית של שבילים וטיילות במרחב. היזמות תקדם שיתופי פעולה בין רשויות מקומיות ושחקנים במרחב באמצעות תמריצים.
- 3. רגולציה על שטחים פתוחים מחוץ לקווים הכחולים.** הקלאסטר יקבל סמכויות פיקוח ופעיל מוקד פיקוח ואכיפה.
- 4. פיתוח עסקי:** הגברת חיבוריות וקישוריות בין מוצרי תיירות באמצעות חבילות תיירות, אגוד תירנים, הנגשת מידע מקושר לתייר, מיתוג אזורי, שיווק ומערך אירועים אזורי. בנוסף לכך, סיוע ליזמי תיירות קיימים ופוטנציאליים דרך מכרזים מרוכזים, הנגשת מידע והכשרות.

פעולות מוצעות ליזמות עסקית ולתמיכה ביזמים בתחום התיירות

סיוע ליזמים בתהליכי תכנון ורישוי עסקי תיירות

- הקמת מאגר מידע תכנוני, כולל מיפוי ההיצע הסטטוטורי, מכרזים ופריסת התיירות במרחב, לטובת סיוע ליזמים בשלבי התכנון.
- הקמת מרכז היתרים לתיירות לצורך קיצור מסלולי אישור ותמיכה רגולטורית.

מענקים לכיסוי עלויות פיתוח ליזמים

- הקצאת תקציב למימון פיתוחן של תשתיות שטח למכרזים תיירותיים, במטרה להפחית חסמים ולהגביר את הכדאיות העסקית. בחינת חלופות, כגון הנחות במחיר הקרקע או שינוי שיטות הניקוד במכרזים.
- איתור מתחמים חדשים לאכסון תיירותי ועריכת תוכנית מרחבית למתחמי תיירות, לטובת הרחבת היצע הקרקע המתוכננת הזמינה ליזמים.

פעולות מוצעות לפיתוח תשתיות תיירותיות ושטחים פתוחים

הרחבת מודל בר-קיימא לתחזוקת שטחים פתוחים

- עריכת תוכנית מחוזית חלקית, שתגדיר שימושים תיירותיים וכלכליים בשטחים הפתוחים, שיממנו חלק מעלויות התחזוקה.

עידוד הקמת מינהלות משותפות לניהול שטחים פתוחים מוגדרים

- ההקמה בשיתוף קק"ל, רשות הניקוז וגופים נוספים.
- הקמת מינהלת עבור שטח ספציפי, שתייצר איגום משאבים של הגופים השותפים וסיוע של הקלאסטר בשלבי ההקמה והתחזוקה.

הגדלת התקציב לצת"פ (צוות תכנון ופיתוח) תשתיות של תיירות ציבורית במשרד התיירות

- הקצאת תקציב לטובת שיקום ופיתוח הצפון.

פיקוח ואכיפה

- הגברת הפיקוח והאכיפה בשטחים פתוחים באמצעות הקלאסטר האזורי והקמת מוקדים ייעודיים ברמת אשכול.

פעולות מוצעות לעידוד השקעות ומתקני אכסון מלונאות

הגדלת היקף תמיכת מינהלת ההשקעות במיזמים תיירותיים

- העלאת שיעור התמיכה בהקמת מתקני אכסון מ-20% ל-33%, תוך סיוע להוספת כ-350 חדרי מלון ברחבי המרחב.
- הקצאת תקציב כולל בשלבים (2025-2026) על פי נוהל משרד התיירות.

רשת ביטחון ליזמים להשקעות בתיירות

- פיתוח כלי ביטוחי, בדומה לקרן קנט, המבטיח החזרי השקעה ליזמים חדשים במצבי חוסר יציבות ביטחונית, עם השתתפות המדינה של עד 50%.

פעולות מוצעות לשיווק תיירות ולחיזוק ההון האנושי

מענקי שיווק לעסקים קיימים ולעידוד התיירות בגליל

- מתן מענקי ממשלה לשיווק ולפרסום קידום החזרה לתיירות פנים ולתיירות נכנסת באזור, על פי נוהל 04/2024 של משרד התיירות.

הגדלת ההון האנושי בתיירות

- הרחבת ההכשרות המקצועיות בתחום התיירות באמצעות מסלול מימון שוברים של משרד העבודה.
- הרחבת תחום העבודה המועדפת לתיירות והגדלת מענקי עבודה למועסקים באזור הגליל המזרחי והמערבי.

אדם וקהילה

4. אדם וקהילה

תמונת מצב

בכל רשויות קו העימות ישנם 86,332 ילדים בגילי לידה עד 18. מתוכם, קרוב לכ-16,000 מפונים מביתם. נכון לשנת 2022 היו כ-106 מוסדות חינוך יסודיים וכ-53 מוסדות חינוך על-יסודיים.

החינוך והקהילה הם הלב של קהילות הצפון ומוקד המשיכה העיקרי של משפחות לעבור לצפון. ערב המלחמה, מחוז הצפון ורשויות קו העימות זכו למגוון נמוך יותר של אפשרויות חינוך – לתלמידים בבתי הספר היסודיים יש פחות חלופות בחירה ולתלמידי החטיבה העליונה יש מיעוט מגמות ובתי ספר ייחודיים. בנוסף לכך, קשיים בגיוס מורים היו תמיד חלק מובנה במערכת החינוך בקו העימות, בשל המרחק ממרכזי אוכלוסייה. התוצאה היא, שמספר המצטיינים נמוך בהשוואה לאזורים דומים בשאר חלקי הארץ.

החל מה-7.10 ילדים בכל הגילים לומדים במערכות חינוך חלופיות, תוך פירוק כיתות האם המקוריות, ונחשפים למצבי חירום מתמשכים ולחוסר יציבות גדול. אלו הובילו לפערים משמעותיים בלמידה, להחמרה במצבם הרגשי של הילדים בכל הגילים ולמורכבות גדולה בזהות ובשייכות של הילדים. פערים ניכרים ניתן אף לראות בצוותי החינוך.

בעת בחינה אסטרטגית של קו העימות, החינוך הוא הנקודה הארכימדית הנדרשת לשינוי ובתוכה נבקש לאמץ גישה מרכזית של איכות וגיוון.

אסטרטגיה

מרחב רשויות קו העימות כולל 24 רשויות, רובן קטנות יחסית, שבכולן יחד כ-80 אלף ילדים. חלוקה זו מקשה מבנית ואובייקטיבית על היכולת לספק שירותי חינוך איכותיים ומגוונים, כפי שמצופה כיום. בעיה זו מתעצמת נוכח החוסר הכללי בהון אנושי בחינוך וקוטן של מחלקות החינוך הרשותיות, האמונות על חלק ניכר משירותי החינוך למשפחות.

תפיסת החינוך נבחנת בתוכנית זו מזווית ראייה דמוגרפית, כזו המהווה מוקד משיכה מרכזי לשיבת התושבים ולמשיכת משפחות צעירות לאזור. תפיסה העוסקת בצמצום פערים לא תביא לשינוי המיוחל. אין ספק, כי ראשית יש חשיבות אדירה במתן מענה לפערים ולקשיים שנוצרו לאחר שנה וחצי של מלחמה, שבה האוכלוסייה שהתפתחה למדה במוסדות חינוך עורפיים/אחרים והאוכלוסייה שלא התפתחה חוותה לימודים לא שגרתיים בצל המלחמה.

כדי לייצר חלופות מגוונות יותר, כמו גם שירותי חינוך בכל הגילים, עלינו להתמקד בצירי השני הבאים:

1. המרה/יצירת עושר חינוכי נוסף המייצר מצוינות, איכות ומתן מענים לאוכלוסיות נוספות (כגון תלמידים עם צרכים מיוחדים) על ידי שיתופי פעולה בין רשויות ומתן מענים אזוריים/מרחביים.
2. הרחבת המענים לילדי הגיל הרך בכל רשות.
3. הרחבת המענים הקהילתיים למשפחות בכל רשות.
4. משיכת הון אנושי איכותי ויצירת תנאי עבודה עם רווחה גבוהה, גמישות והתפתחות מקצועית.
5. חיזוק והעצמת מחלקות החינוך ברשויות.

מטרת-על

יצירת מרחב פדגוגי אחוד בגליל המזרחי ובגליל המערבי, המייצר קמפוס ועושר של מענים ומוסדות חינוכיים מגוונים, איכותיים וייחודיים.

מטרות

1. יצירת סטנדרט חינוך גבוה והרחבת עושר מוסדות החינוך האיכותיים והייחודיים במרחב.
2. פיתוח ובנייה של תשתיות רציפות בגיל הרך ושירותי קהילה כוללניים.
3. משיכת הון אנושי איכותי, יוזם ופרואקטיבי וחיזוק שלומות (well-being) ההון האנושי הקיים והחדש.
4. טיוב והנגשת שירותי החינוך ביישובים צמודי גדר.
5. חיזוק התשתיות הרשותיות לניהול החינוך והקהילה, לחיזוק הקהילה ותחושת השייכות אליה.
6. מתן מענים מלאים לפערי החינוך בעקבות המלחמה ומענים ייעודיים לחיזוק חוסן התלמידים.

יעדים מוצעים על ידי צוותי העבודה האזוריים

1. הכפלת מספר מוסדות החינוך הייחודיים בגליל.
2. הגדלת מספר עובדי ההוראה ב-20%, המשתלבים במערכות החינוך במרחב, מתוכם רבע מעובדי ההוראה הם טאלנטים (מהנדסים, אנשי הייטק וכדומה).
3. אחוז התמדה גבוה של עובדי הוראה חדשים (שלוש עד חמש שנים במערכת).
4. שיפור במדדי שביעות הרצון של ההורים במרחב; מעל 85% של שביעות רצון בקרב ההורים.
5. עלייה ב-20% בשיעור המצטיינים בבגרות בקו העימות.
6. עלייה בהיקף הזכאות לבגרות אקדמית בקו העימות.
7. 70% מהילדים עברו איתור בגילי לידה-3 וטופלו בהתאם, בספר התכניות של 360 נמדדת הצלחה באיתור 75% מהילדים עם פערים או לקויות התפתחותיות.
8. עלייה ב-50% במספר המתמודדים על משרות ניהול בחינוך.
9. עלייה במדד שביעות הרצון של מנהלים (שאלון הטאליס מאיכות כוח האדם).
10. עלייה ביחס פר תלמיד של אנשי החינוך והטיפול המועסקים במסגרות החינוך צמודות הגדר.
11. השתלבות במרקם הגלילי של לפחות שש קהילות חדשות של בוגרים מחנכים (גרעיני מחנכים שמשתלבים במרקם היישובי הקיים).
12. יצירת קמפוסים לחינוך בגליל המזרחי ובגליל המערבי אשר ינהלו על ידי מינהלות חינוך אזוריות.

כיווני פעולה מוצעים על ידי צוותי העבודה האזוריים

פעולות מוצעות לעושר של מוסדות ומענים חינוכיים, איכותיים ומגוונים

הקמת מנהלת חינוך אזורית

- הקמה של מועצת חינוך אזורית, הכוללת חברה כלכלית לייעוד השירותים החינוכיים לאשכול הגליל המערבי ולאשכול הגליל המזרחי.

פיתוח מוסדות חינוך ייחודיים

- הקצאה, בינוי והסבת מוסדות תיכוניים קיימים למוסדות חינוך ייחודיים.
- הקמת מוסדות חינוך חדשים כחלק מהסכמי גג בגליל המזרחי והמערבי.

חיזוק בתי הספר התיכוניים

- תקצוב שינוי פדגוגי לפי מפתח תקצוב פר תלמיד.

הקמת מרכזי איכות אזוריים

- הקמת מרכזי אומנות, ספורט ומדעים בכל אשכול.

מודלים פדגוגיים מתקדמים

- החלת מודל "בית הספר השלם" ליצירת רצף חינוכי כוללני בבתי הספר היסודיים.

חינוך משולב ומכיל

- הקמת בית ספר משולב/מכיל בגליל המזרחי.
- תקצוב כיתות תקשורת בגליל המזרחי והמערבי.

תוכניות חברתיות רגשיות

- הקצאת אחוז מהתקציב הבית ספרי לתוכניות עם אימפקט מוכח בבתי הספר היסודיים והתיכוניים.

פעולות מוצעות לשירותי גיל רך איכותיים, מתקדמים ונגישים

קריית חינוך רב-גילי

- הקמה ובינוי של קריית חינוך מלידה עד גיל שש בכל עיר ובמועצות אזוריות.

הרחבת שירותי החינוך בגיל הרך

- תקצוב ואישור חריג להפעלת מעונות וגנים בכל היישובים צמודי הגדר.
- הגדלת סבסוד ההורים למעונות יום באזורי קו העימות.

פיתוח מסגרות חינוך מגוונות

- מתן אפשרות להקמת מסגרות חינוכיות נוספות מוכרות ומסובסדות.

שיפור איכות ההדרכה

- הגדלת שעות ההדרכה במסגרות מלידה עד גיל שלוש.

איתור וטיפול בפערים התפתחותיים

- הרחבת תוכניות לאיתור וטיפול במרכזים למשפחות.

צוותי ניהול מקצועיים

- הקצאת רכזים וצוותי ניהול לרשויות גדולות ולצוותים אזוריים.

פעולות מוצעות לקהילות ולחינוך הבלתי פורמלי

הקמת מרכזים הוליסטיים למשפחות

- הקמת מרכזים בכל רשות מקומית לצורך מתן מענה חינוכי-קהילתי כולל.

יחידות הורים ברשויות המקומיות

- הקמת יחידות הורים ייעודיות ברשויות שמעל 10,000 תושבים.
- ברשויות קטנות - הקמת יחידות הורים משותפות.

חינוך בלתי פורמלי אחרי הצהריים

- תוספת של 30% בתקציב להפעלת פעילויות חינוכיות אחר הצהריים.
- הקצאת רכז/מדריך לכל 150 ילדים, כולל השתתפות סמלית של ההורים.

תמיכה בצוותי חינוך קהילתיים

- הקצאת רכזי קהילות ומלווים לפעילות קהילתית לתקופה של עד ארבע שנים.

חיזוק החוסן והאמון הקהילתי

- קידום תוכניות ופעילויות להתנדבות ולבניית קהילות, כולל הקמת מרכז קהילות צפוני.

פעולות מוצעות להון אנושי במערכת החינוך

תמריצים לגיוס ולהכשרת כוח אדם

- גיוס 400 עובדי חינוך חדשים ו-400 עובדי הוראה בחוזים אישיים, כולל ניהול תהליכי עיתוק (רילוקיישן).

העסקת עוזרי חינוך והוראה

- העסקת עוזרי חינוך כעובדי רשות לפי מודל שדרות.

שעות ניהול והכשרות לצוותים חינוכיים

- הקצאת 30 שעות לניהול צוותים מובילים ולהכשרות פדגוגיות.

תמיכה רגשית ומקצועית לצוותי חינוך

- מתן ייעוץ וטיפול לצוותי החינוך.
- שיפוץ ושדרוג חדרי מורים בבתי הספר.

הגדרת תחום החינוך כעבודה מועדפת

- הכרה בחינוך ובטיפול כעבודות מועדפות במטרה למשוך עובדים איכותיים.

פעולות מוצעות לחיזוק הרשויות המקומיות

הקמת גופי ביניים לניהול חינוכי

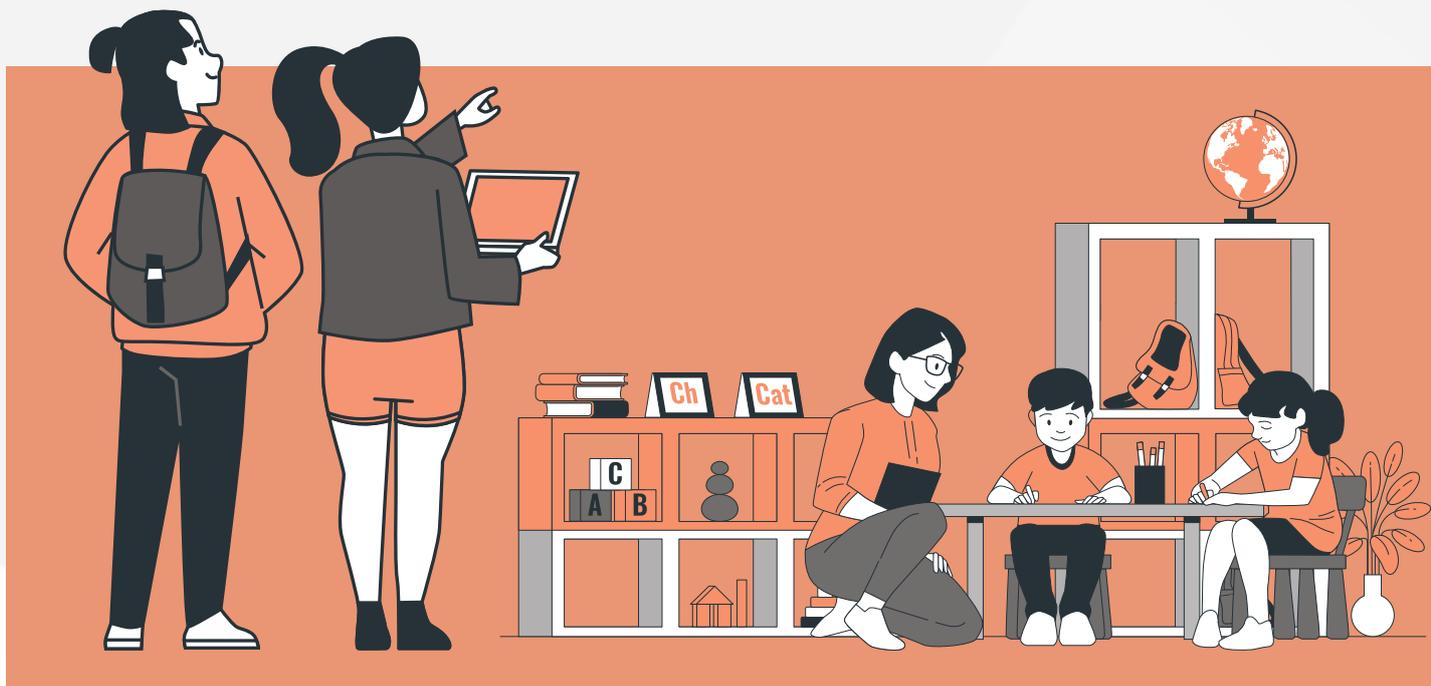
- הקמת גופים אזוריים בגליל המזרחי והמערבי לניהול כוח אדם, פרויקטים חינוכיים ותפעול לוגיסטי.

הסרת חסמים בירוקרטיים

- הפעלת מסלול ירוק להתמודדות עם חסמים בתהליכי חינוך.

תמיכה פיננסית ברשויות

- הקצאת תקציבים/חשבים ומומחים לניצול מיטבי של המשאבים במחלקות החינוך ברשויות המקומיות.

תשתיות

5. תשתיות

תמונת מצב

ערב המלחמה, האזור התמודד עם מגוון של בעיות ואתגרים בתחומי התשתיות, שמאפיינים פריפריות גיאוגרפיות, בעיקר מחסור בתשתיות ואלו הקיימות היו רעועות ומיושנות. התלות של משפחה בתחבורה פרטית גדולה בשל חוסר בתדירות של תחבורה ציבורית ויעילותה. במקום שבו קיימת תחבורה ציבורית היא דלילה, איננה מכוונת לשעות התעסוקה ואינה מהווה פתרון שיחליף שימוש ברכב פרטי.

בעוד שהגליל המערבי קרוב יותר ומחובר ברכבת למרכז הארץ, אך אינו מחובר בתוכו; הגליל המזרחי סובל מריחוק גאוגרפי משמעותי ואינו מחובר ברכבת למרכז הארץ וגם אינו מחובר בתוכו.

המלחמה הממושכת הביאה לפגיעה פיזית מסוימת בתשתיות אשר טרם תוקנו ופוגמת באיכות החיים היום-יומית של התושבים שלא פונו וצפוי שתקשה על חזרתם של התושבים שפנו אל ביתם. אנו יוצאים מנקודת הנחה שהתשתיות הפגועות יתוקנו (BACK BUILD) ואף שואפים לתמונת עתיד (BETTER).

הטבע והשטחים הפתוחים, שמהווים עוגן אזורי ומוקד משיכה למרחב לתושבים חדשים בהיבטי צמיחה דמוגרפית ולתיירים בהיבטי פיתוח כלכלי ותיירות, ספגו גם הם פגיעות פיזיות קשות של ירי ושריפות, פגיעה בשל תנועה של כלי רכב צבאיים, ועוד. יש לוודא תנאים תורמים לצמיחה מחודשת של הטבע כדי לבסס מחדש את הנכסים האזוריים והמקומיים.

מטרת-על

שיקום ופיתוח מואץ של תשתיות (תחבורה, סביבה ואנרגיה), שיאפשרו לשפר את רמת החיים באזור, יעודדו התיישבות שתקדם את פיתוחו של האזור ושגשוגו בכל תחומי החיים.

מטרות

1. שיפור משמעותי בתחום התחבורה בתוך האזור ואל מחוצה לו, כדי לאפשר חוויית מגורים איכותית עם נגישות טובה לשירותים ואל מוקדי תעסוקה, מסחר וחינוך.
2. שיקום וטיפול שטחים פתוחים ואתרי טבע, שמהווים עוגן אזורי ומוקד משיכה למרחב.
3. הבטחת ביטחון אנרגטי והפיכת תחום האנרגיה למנוף כלכלי, מקומי ואזורי.
4. שיפור הכיסוי התקשורתי במרחב.

תחבורה

מטרת התוכנית להביא לפיתוח ולהסדרה של תשתיות ומערכות תחבורתיות משולבות אשר מקדמות את הניידות והנגישות של תושבי הצפון והמבקרים ותורמות לצמיחה כלכלית וחברתית. כל זאת תוך שמירה על הבטיחות ועל איכות הסביבה ותמיכה בצמיחה דמוגרפית.

המרחב מורכב ממספר אזורי פעילות בעלי מאפיינים שונים, זיקות שונות ורמת קישוריות שונה לרשת הבין-עירונית. מרחב הגליל המערבי נמצא בזיקה משמעותית למטרופולין חיפה, מחובר ברכבת אל אזורים אלו וקיימים בו דפוסי יוממות בין היישובים. הגליל המזרחי והגולן מתאפיינים בריבוי ובפיזור של יישובים, ברובם קהילתיים, והעיר קריית שמונה ובריחוק משמעותי מהמרכז.

התוכנית התחבורתית הוכנה בהתבסס על מדיניות משרד התחבורה והבטיחות בדרכים והיא כוללת חיבוריות וקישוריות

לחלקי הארץ השונים באמצעות כבישי אורך ורוחב, שבילי אופניים ועידוד השימוש בתחבורה ציבורית. כל זאת תוך קידום צירי מתע"ן (תוכנית מתאר ארצית לתחבורה עתירת נוסעים) מבוססי אוטובוסים וכן שימוש בגמישות ובהתאמה לביקושים, הקמת מרכזי תחבורה, פיתוח מסילה כרמיאל-קריית שמונה, שיפור הבטיחות וקידום מערכות לניהול תנועה ברמה האזורית.

התוכנית הוכנה בהתייעצות ובשיתוף הרשויות המקומיות, תוך הסתמכות על עבודות אסטרטגיות של משרד התחבורה ושל הרשויות באזור בתחום זה.

יעדים מוצעים

1. יצירת חיבור ישיר ומהיר לאזור הגליל באמצעות פיתוח מסילתי.
2. קידום מיזמים משמעותיים של תחבורה ציבורית בערים הגדולות בגליל המערבי והמזרחי כמנוף לפיתוח עירוני רב-תחומי.
3. הגברת רווחת משתמשי רשת התחבורה הציבורית בכל האזור בדגש על שדרוג מערך התחבורה הציבורית והנגישות אליה, הכפלת מספר המשתמשים בה ושיפור מדדי שביעות הרצון תוך חמש שנים.
4. מימוש מלא ומואץ של רשת הדרכים ותשתיות התחבורה המקומיות, האזוריות והארציות במרחב.
5. שיפור החיבוריות והקישוריות על ידי סלילת שבילי אופניים ומיזמי הליכתיות.
6. שיפור הבטיחות בדרכים והקטנת כמות הנפגעים באופן משמעותי: הקצאה עודפת לטיפול בתשתית ברמה המקומית והאזורית, מיזמים של חינוך וקהילה, הגברת הסברה ואכיפה.

כיווני פעולה מוצעים על ידי צוותי העבודה האזוריים

כיווני הפעולה נגזרים מהתפיסה שמוביל משרד התחבורה בהתאם למדיניותו בכל הארץ, כולל שיפור הבטיחות וניהול התנועה, שבילי אופניים, מסופים ונתצים, וחיבור למטרופולינים.

1. **קידום פרויקט מסילת הרכבת כרמיאל-קריית שמונה וגיבוש תוכנית לשיפור הקישוריות למרחבי התחנות:** מטרת התוכנית לייצר חיבור ישיר ומהיר לאזור הגליל המזרחי באמצעות תוואי מסילתי באורך של כ-50 ק"מ. התוכנית מקודמת על ידי משרד התחבורה במסגרת התכנון. יש לקדם את המיזם לביצוע, להקים פורום להסרת חסמים להקמת התשתית וכן לקדם תוכנית לשיפור הקישוריות במרחב התחנות.
2. **מימוש מלא ומואץ של רשת הדרכים ותשתיות התחבורה המקומיות, האזוריות והארציות במרחב:** בהתבסס על התוכנית האסטרטגית לרשת הדרכים בישראל, וכן בנוסף קידום פרויקטים הנדרשים ע"י מועצות אזוריות ורשויות מקומיות במטרה להביא לשיפור בנגישות ליישובים, לאזורי תעסוקה ולמטרופולין חיפה.
3. **שיקום ושדרוג תשתיות תחבורה והקמת רשת שבילי אופניים:** שיקום והתאמות של תשתיות התחבורה לצד קידום תכנון וביצוע של הרחבה ושדרוג צירים, לרבות ביצוע שבילי אופניים במרחב שבין היישובים. קידום מיזמים למרחב הכפרי, הכוללים שדרוג תשתיות תחבורה ותחבורה ציבורית בהתאם לתפיסת תחבורה (link & ride).
4. **קידום התחבורה הציבורית:** בהתבסס על מדיניות משרד התחבורה נדרשת השלמה של תכנון אסטרטגי לתחבורה מקיימת באשכולות גליל מזרחי ובגליל מערבי בדגש על המרחב העירוני.

זאת כדי לגבש צבר מיזמים מוסכם לפיתוח מערכת תחבורה ציבורית מודרנית ומותאמת למרחב, שתהווה מנוף לשיקום ולפיתוח המרחב העירוני, חיזוק האוכלוסייה ושגשוג כלכלי. גיבוש תוכנית מרחבית לתחבורה מקיימת באשכול גליל מערבי ומזרחי, שתכלול, בין היתר, בחינה של תוואי BRT במרחב, מרכזי תחבורה חדשים התומכים בתפיסת תחבורה (ride & link) ותכנון מערכת תחבורה ציבורית מותאמת אישית (מודל תקומה). כמו כן, מוצע שתבוצע העברת הסמכות לניהול התחבורה הציבורית לאשכולות הרשויות גליל מזרחי ומערבי (מודל גולן) כדי לתמוך ביישום השירות באופן מיטבי למרחב. בהתאמה יוקמו מרכזים לבקרת תנועה אזורית בנהריה ובקרית שמונה.

5. קידום מיזם אשכול בטוח, שבמסגרתו יבוצע טיפול נרחב בסוגיית הבטיחות באשכול הגליל המערבי והמזרחי. בין היתר, המיזם יכלול הקצאה עודפת לטיפול בתשתית (הסדרת צמתים, תאורת כבישים, מעגלי תנועה, פניות שמאלה, ועוד) ברמה המקומית והאזורית, מיזמי חינוך וקהילה, הגברת אכיפה, הסברה, ועוד.

הגנת הסביבה

השטחים הפתוחים במרחב מהווים נכס לאומי והם מוקד לחיבור הקהילה, למשיכת פעילות כללית ותיירותית וליצירת יתרון יחסי למרחב. הטבע משמש כעוגן בזהות תושבי האזור וכמוקד משמעותי לטיילות ולתיירות במרחב. בעקבות המלחמה אזורים רבים הופרו ונפגעו.

התוכנית הוכנה בהתבסס על מדיניות המשרד להגנת הסביבה, הכוללת קידום הגנה על הטבע וחיבור הקהילה, שמירה על הסביבה, טיפול מתקדם בפסולת ופיתוח תשתיות תומכות, היערכות לשינויי אקלים והשקעה במעבר לתחבורה נקייה ממזהמים. מטרת התוכנית להביא לשיקום השטחים שנפגעו ולפיתוח אתרים חדשים, שיחזקו את האזור כמוקד משמעותי לטיילות ולתיירות, ליצירת סביבת חיים בריאה ונקייה.

יעדים מוצעים

1. שיקום ופיתוח של שטחים פתוחים וטבע.
2. חיבור הקהילה לטבע ולשמירה על הסביבה.
3. הפחתת כמות הפסולת המופנית להטמנה והעלאת אחוזי ההשבה ומחזור הפסולת הביתית והחקלאית.
4. היערכות לשינויי אקלים.
5. קידום תחבורה נקייה ממזהמים.

כיווני פעולה מוצעים על ידי צוותי העבודה האזוריים

1. **שמירה על השטחים הפתוחים ושיקומם:** הטבע משמש עוגן בזהות האזור ומוקד משמעותי לטיילות ולתיירות במרחב. במהלך המלחמה בצפון נפגעו באופן משמעותי שטחים רבים הן מפעילות צה"ל והן מפגיעות ישירות שספגו. נדרשת פעילות נרחבת, שמטרתה שיקום ופיתוח המרחב הפתוח וכן מינוף הנוף והטבע כגורמים משמעותיים להחזרת התושבים, ובין היתר: השלמת מיפוי של האתרי הטבע שנפגעו, תקצוב מיזמים לשיקום שטחים אשר נפגעו, תקצוב וקידום תכנית להקמת אתרי טבע חדשים לרבות שיקום נחלים ומקורות הירדן.

2. טיפול מתקדם בפסולת ביתית וחקלאית ופיתוח תשתיות תומכות להאצת יישום יעדי הממשלה בנושא טיפול בפסולת. למהלך זה השפעות חיוביות רבות, ביניהן הפחתת ההשפעות הסביבתיות השליליות של הטיפול בפסולת, יצירת סביבת חיים בריאה ונקייה יותר, שמירה על משאבי הקרקע המוגבלים, התייעלות בשימוש במשאבים ובחומרי גלם וכן יצירת מקורות הכנסה לרשויות המקומיות ופיתוח מקומות עבודה. **נדרש לקדם תוכניות עבודה אופרטיביות למימוש יעדי התוכנית האסטרטגית לטיפול בפסולת 2030.** בין היתר, קידום מיזמים עירוניים ואזוריים שיתמכו בהפחתה של פסולת ביתית וחינוך מקיים, הקמת מרכזי מחזור חדשים, והקמת מתחמי ריסוק גזם וטיפול בפסולת חקלאית.
3. **פינוי אסבסט:** סוגית האסבסט נמצאת בטיפול מתמשך זה מספר שנים, עם זאת מהערכות שונות עולה כי היקף גגות האסבסט במרחב עדין גבוה. **נדרש לפעול להשלמה של סקר אסבסט ביישובי הגליל, להמשך מימוש החלטות הממשלה הקודמת בדבר פינוי אסבסט ולהרחבת הפעולות הנדרשות בהתאם לסקר עדכני.**
4. הכנת תוכניות הערכות לשינוי אקלים ולמעבר לאנרגיה מקיימת בכלל הרשויות במרחב.
5. **קידום תחבורה חשמלית:** עידוד המעבר לתחבורה חשמלית במטרה להביא לשיפור רמת החיים באזור. **נדרש לקדם הקמה של תשתית טעינה חשמלית בערים ובחניוני אוטובוסים, לתקצב ולעודד החלפת צי האוטובוסים, צי הסעות התלמידים וכן החלפת משאיות זבל, קידום הטבות מס לתמיכה במעבר לתחבורה פרטית חשמלית.**

אנרגיה, מים, ביוב ותקשורת

מטרות העל של תוכנית זו הן: לשפר את אמינות אספקת החשמל ולקדם עצמאות אנרגית של היישובים, זאת כחלק מלקחי חבל תקומה. במקביל, יש לקדם השקעה במיזמי אנרגיה במטרה לחזק את העצמאות הכלכלית של הרשויות המקומיות ואת רווחת התושבים. התוכנית שמה לה מטרה לפתח את תשתיות המים, הביוב והתקשורת, כך שיתמכו בהמשך הפיתוח הדמוגרפי והכלכלי של המרחב.

יעדים מוצעים

1. הבטחת אמינות רשת החשמל והמים בזמני חירום ובשגרה.
2. שדרוג ופיתוח מערכות המים והביוב.
3. הפיכת תחום האנרגיה למנוף כלכלי לרשות המקומית ולפיתוח האזור.
4. עידוד חדשנות ועוגני תעסוקה.
5. איפוס אנרגטי ועצמאות אנרגטית בכלל היישובים.

כיווני פעולה מוצעים על ידי צוותי העבודה האזוריים

1. **ביטחון באנרגיה באמצעות עצמאות וביזוריות אנרגטית:** קידום התייעלות באנרגיה במבני ציבור ובשטח הציבורי וקידום אנרגיות מתחדשות בדגש על דו-שימוש (בנכסי הרשות ובבתים משותפים, קירוי סולארי, אגרו-וולטאי וכדומה). זאת לצד אגירת אנרגיה במרכזי קליטה לשעת חירום, במבני ציבור, אגירה ביתית ואגירה יישובית. ייצור אנרגיה מקומי וביזור המקורות יגבירו את אמינות האספקה בחירום ובשגרה ויתרמו להגדלת מקורות ההכנסה של הרשות ושל תושבי הצפון, תוך

מיצוי הפוטנציאל הסולארי של מבני מגורים ועסקים, כך שיניבו לרשויות ולתושבים עשרות מיליוני ש"ח. בנוסף לכך, יש לקדם את האפשרות לניהול אנרגיה באופן מקומי, לכל הפחות בשעת חירום, הן מבחינה רגולטורית והן מבחינת הטמעה טכנולוגית בשטח (ממירים היברידיים, מערכת ניהול אנרגיה וכדומה).

- .2 עידוד חדשנות ועוגני תעסוקה משמעותיים:** ביסוס החבל כמוביל בתחומי החדשנות באנרגיה בדגש על מחקר ופיתוח בנושא אנרגיות נקיות, water-food-energy-nexus וקידום תעשייה משלימה: מרכזי מו"פ טכנולוגיים, חממות טכנולוגיות, הקמת מרכז אצות לאומי, ואזורי נסיינות באנרגיה.
- .3 הטמנת רשת חלוקת החשמל:** קידום הטמנה של רשת חשמל עילית (מתח גבוה ונמוך) הקיימת בתחום היישובים. היישום יעשה על ידי חברת החשמל ויתוקצב באמצעות התעריף, בכפוף לעדכון תוכנית פיתוח רשת החלוקה של חברת החשמל, הנמצאת בימים אלה בעבודה.
- .4 הקמת מרכז אזורי לקידום אנרגיה מקיימת:** הנגשת מידע, קידום והטמעה של המיזמים וסיוע לתושבים ולרשויות המקומיות בהאצת ובהגדלת אחוזי המימוש של מיזמי אנרגיה במרחב.
- .5 הספקת מים לבית וטיפול בביוב:** קידום פרויקטים שמטרתם חוסן באספקת מים ופניו שפכים אזורי, במטרה לתמוך בצמיחה כלכלית ודמוגרפית בדגש על ענף החקלאות ובין היתר קידום תוכניות-אב למים ולביוב, השקעות בהקמת תשתית אגירה והשבה, קידום תכנית אב להשבת מים.
- .6 תקשורת:** התקנה וצריבת ממסרים ברחבי האזור אשר יאפשרו כיסוי תקשורתי מלא במרחב היישובי וכיסוי של 80% במרחב האזורי.

בריאות

6. בריאות

תמונת מצב

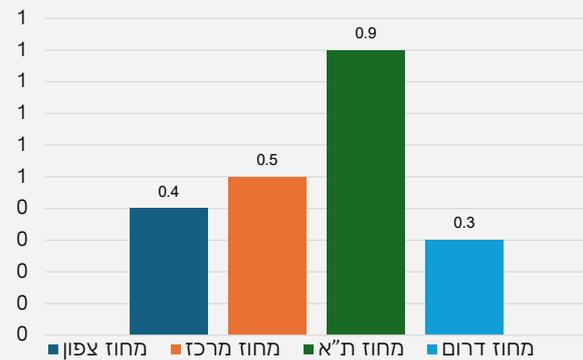
ערב המלחמה, מרחב קו העימות הצפוני סבל משירותי בריאות ברמה ירודה ובפערים משמעותיים בהשוואה למקבילה בדרום וכל שכן למרכז הארץ. הנתונים המובאים נמדדים על אזור הצפון כולו, אך מאחר שקו העימות מרוחק עוד יותר גיאוגרפית, ניתן להסיק כי מצב הבריאות בו הוא הקשה ביותר.

במבחן התוצאה, קיימים שלושה מדדים משמעותיים בתחום הבריאות, שבהם אזור הצפון נמצא בתחתית הציונים:

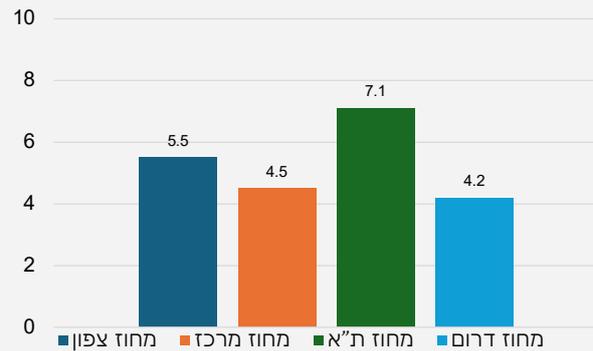
שיעור המועסקים במקצועות הבריאות ותמהיל התמחות

- בממוצע השנים 2020-2022 היו 246 אלף מועסקים בשנה בשירותי הבריאות, מהם 160 אלף במקצועות הבריאות, מהם 50 אלף אחיות ו-37 אלף רופאים.
- כשני שלישי (65%) מהמועסקים בשירותי הבריאות היו בעלי מקצועות בריאות, עלייה מ-60% בממוצע השנים 2012-2014.
- שלישי (33%) מהמועסקים בשירותי הבריאות היו רופאים ואחיות, 32% מקצועות בריאות אחרים ו-35% היו בעלי מקצועות אחרים.
- שני שלישי (68%) מהאחיות ו-55% מהרופאים עבדו בבתי חולים.
- ניתן לראות, כי שיעור המועסקים במקצועות הבריאות, בכל אחת מהקטגוריות, נמוך יותר במחוזות הצפון והדרום ביחס לשאר המחוזות.
- במחוז צפון היו 2.2 רופאים ל-1,000 נפש בעוד שבתל אביב יש 5.6, התפלגות האחריות ל-1,000 נפש עמדה על 4.7 לעומת 7 בחיפה ו-5.8 במרכז.
- כמו כן, ניתן לראות כי גם בתמהיל הפנימי של הרופאים לפי מחוז - תמהיל רופאי המשפחה שבצפון, בחלוקה לבוגרי מוסדות רפואה בישראל, בחו"ל מוסדות מוכרים ושאינם מוכרים גם הוא רווי במוסדות שאינם מוכרים.

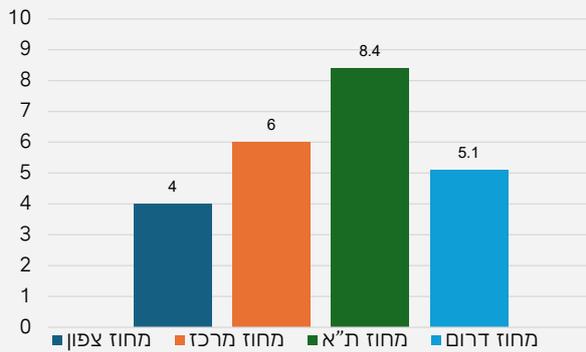
שיעור המועסקים בקילואות תקשורת ל-1,000 אנשים במחוז צפון ביחס לשאר המחוזות

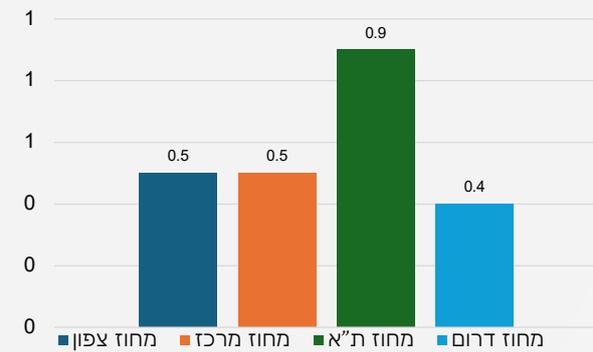
שיעור האחיות ל-1,000 אנשים במחוז צפון ביחס לשאר המחוזות

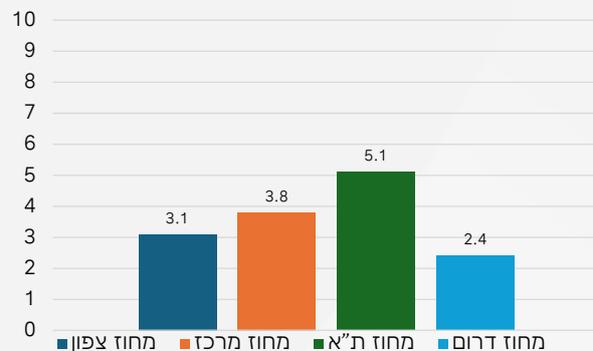
שיעור המועסקים במקצועות פרא-רפואיים ל-1,000 אנשים במחוז צפון ביחס לשאר המחוזות

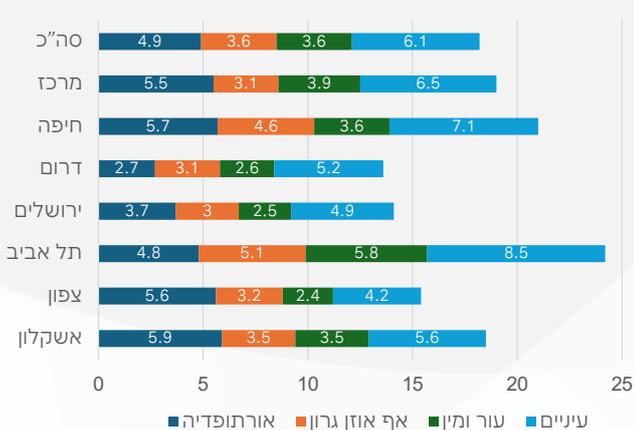
שיעור המועסקים בריפוי ועיסוק ל-1,000 אנשים במחוז צפון ביחס לשאר המחוזות

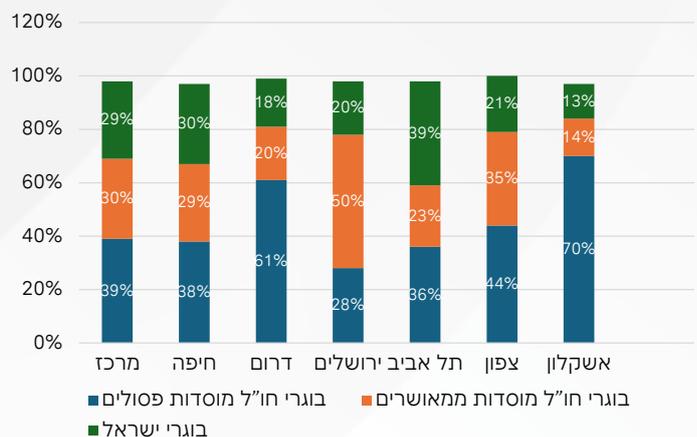
שיעור הרופאים ל-1,000 אנשים במחוז צפון לשאר המחוזות

עור רופאי רפואה ראשונית ושניונית ל-100,000 נפש לפי מחוז, 2021

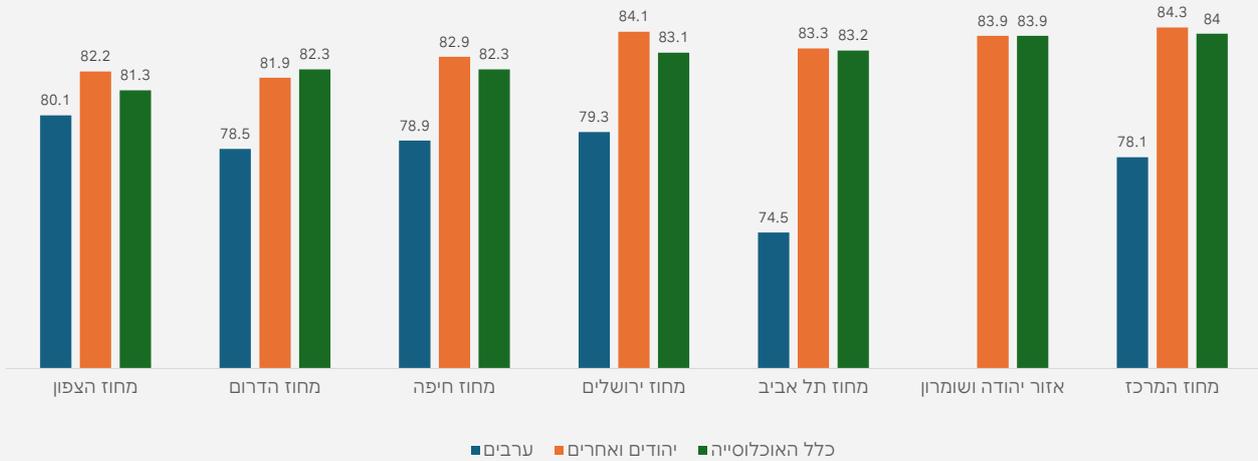
הרכב רופאי משפחה לפי מחוזות וארץ לימוד, באחוזים, 2022

תוחלת החיים

- תוחלת החיים עומדת על 81.3 במחוז הצפון לעומת 84 במחוז המרכז.

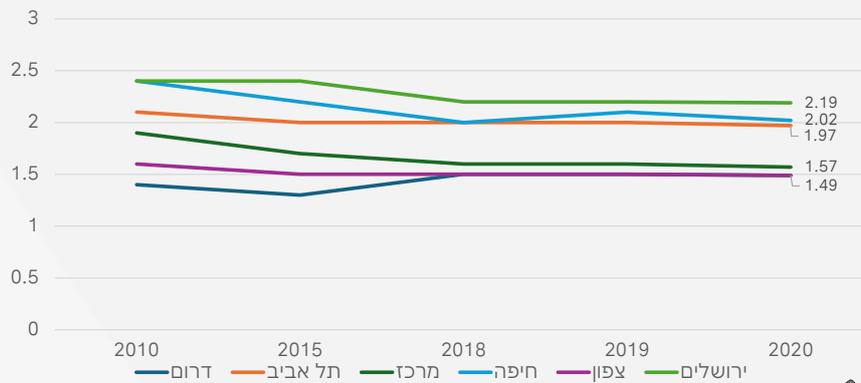
תוחלת חיים לפי אזור מגורים וקבוצת אוכלוסייה (ממוצע 2020-2202)

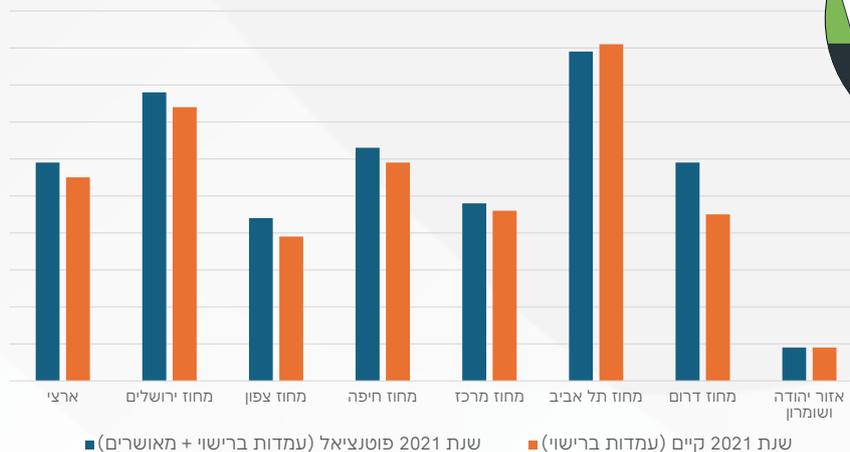
היקף תשתיות בריאות

- מספר המיטות לאשפוז ל-1,000 נפש במחוז הצפון נמצא בתחתית הסקאלה ביחס למחוזות אחרים.
- שיעור עמדות הניתוח ל-1,000 נפש במחוז הצפון נמצא מתחת למוצע הארצי.

שיעור המיטות לאשפוז כללי לפי מחוזות ל-1,000 נפש מתוקן לגיל

שיעור עמדות ניתוח ל-1,000 נפש - מחוזות וארצי

מטרת העל

מערכת בריאות איכותית ונגישה לתושבי הצפון, תוך התמקדות בצמצום הפערים ככל הניתן בתחומים של כמות ואיכות השרותים, הון אנושי תשתיות בריאות, מניעה וטיב הטיפול.

מטרות

1. שיפור כמות ואיכות שירותי הבריאות בגליל (קו העימות) והרחבת הנגשתם לתושבי המרחב: בתי החולים, בריאות הנפש, ורפואה בקהילה.
2. חיזוק ההון האנושי - הרחבת איכות וכמות צוותי הרפואה

כיווני פעולה מוצעים על ידי צוותי העבודה האזוריים

פעולות מוצעות לשיפור כמות ואיכות שירותי הבריאות בגליל:

בתי חולים:

שיפור מערך האשפוז בצפון

- חיזוק תשתיות האשפוז בבתי החולים בצפון.
- פיתוח יכולות להטסות חירום בין-אזוריות.

בריאות הנפש:

חידוש מערך האשפוז הפסיכיאטרי, באמצעות העברת מיטות מבתי חולים

פסיכיאטריים לבתי חולים כלליים

- ביצוע המיזם בהתאם לתכנון מפורט.
- המיזם יבוצע בהוצאה מדורגת על פני מספר שנים, כאשר הסכומים לשנת 2025 משקפים ביצוע ריאלי בשנה זו.

הרחבת שירותי בריאות הנפש בקהילה

- הרחבת השירותים הקיימים, כולל בניית חלופות לאשפוז בקהילה.
- שיקום מתמודדי נפש, הרחבת השירותים לטיפול בהתמכרויות והגדלת תקציב תוכנית "גוף ונפש" ברשויות המקומיות.

רפואה בקהילה:

הקמה ושדרוג של מוקדי חירום בקהילה

- הקמת נקודות הזנק חדשות של מד"א, בהתאם לתוכניות הקיימות כיום.

שירותי שיקום בקהילה

- שיפור השירותים בקופות החולים באמצעות מתן תמריצים.
- הפעלת "קול קורא" לקופות החולים לצורך שיפור ושדרוג השירותים המוצעים.

הפעלת מרכזי חוסן ייעודיים בצפון

- הקמה והפעלה של מרכזי חוסן, המעניקים תמיכה נפשית וקהילתית לתושבים.

קיצור תורים בשירותי הבריאות

- הפעלת תוכנית להשוואת זמני ההמתנה למקצועות רפואיים נבחרים בצפון לאלו שבמרכז הארץ.

הקמת מרכז אבחון אזורי לאוטיזם

- הקמת מרכז ייעודי לאבחון ולטיפול בילדים על הרצף האוטיסטי.
- עדכון העלות המשקפת את היקף כוח האדם הנדרש להפעלה השוטפת, לרבות פסיכיאטר ילדים, רופא התפתחותי, פסיכולוגים ואנשי מקצוע נוספים

פעולות מוצעות לחיזוק ההון האנושי במערכת הבריאות

השמת מתמחים בפריפריה

- מתן זכות קדימה למתמחים רפואיים בבתי חולים ובמרפאות בצפון.

הכשרת כוח אדם רפואי מקצועי

- פיתוח מסלולי הכשרה ייעודיים לתושבי הצפון, במטרה לייצר כוח אדם איכותי אשר יישאר לעבוד באזור.
- הסכום המשקף את עלויות ההקמה של מסלולים אלו נכלל בהערכה התקציבית הכוללת.

הכשרה, משיכה ועליה במספר הלומדים בקריה אקדמית של אוניברסיטת בר

אילן בצפון

- תכנון וייזום הקמת קריה אקדמית, בהיקף של כ-10%-5% מעלות הבנייה הכוללת.
- הקריה תשמש מוקד מחקר והכשרה רפואית ותהווה תשתית אסטרטגית לשיפור ההון האנושי באזור.

חקלאות

7. חקלאות

תמונת מצב

החקלאות מהווה חלק אינטגרלי מהנוף באזור הצפון, והתקבעה כאחד מהעוגנים המשמעותיים של ההתיישבות וכמקור פרנסה זהות וגאוה. תחומים משיקים שנשענים על חקלאות, כמו אגרוטק ותיירות חקלאית, מושפעים ממצב החקלאות.

טרומ המלחמה, אזור גליל-גולן נחשב ל"אסם הפירות וביצי המאכל בישראל", כש-73% מתנובת הביצים הארצית מקורה בלולים במרחב, רובם ביישובים צמודי גדר שפוננו. מטעי הפירות הנשירים במרחב מהווים 75% מהשטחים בתחום ברמה הארצית. בנוסף לכך, כ-85% מהמרעה הארצי מתרכז באזור הצפון, בעיקר ברמת הגולן ובגליל העליון.

למרות הקשיים, במהלך המלחמה המשיכו החקלאים לעשות ככל יכולתם כדי לשמור על הנכסים החקלאיים שברשותם מתוך הבנה, שלעיתים היעדר הפעלת משק חקלאי מייצרת נזקים ארוכי-טווח אשר מסכנים את הנכס החקלאי. מצב המלחמה המתמשך הביא לפגיעה פיזית בשטחים החקלאיים (פגיעות ירי ושריפות, תנועה של כלי רכב צבאיים, אי-עיבוד של שטחים שנמצאים באזורים שנסגרו על ידי הצבא).

התחום, שסבל טרם המלחמה ממחסור בידיים עובדות, מתקשה אף יותר בעת המלחמה בשל עזיבת עובדים זרים ופינוי עובדים מקומיים מבתיהם. הצפי למחסור בידיים עובדות צפוי להימשך תקופה משמעותית גם לאחר סיום המלחמה.

העיסוק בחקלאות לדור ההמשך איננו ודאי. החברה הערבית, המתאפיינת בחקלאות מסורתית אשר מייצרת תפוקות מאוד נמוכות פר דונם מייצרת אי כדאיות כלכלית. מגפת הקורונה והמלחמה כעת דוחפים את החקלאים לרצות להתקדם מבחינה טכנולוגית לטובת דור העתיד. בחברה היהודית נדרש חיבור בין חקלאות לתיירות ובין חקלאות לטכנולוגיה כדי למשוך את דור העתיד. מדינת ישראל, אשר הובילה את תחומי החקלאות ברמה העולמית, משקיעה בשני העשורים האחרונים פחות ופחות במגזר החקלאי. היעדר השקעות בתחום באופן תדיר, בהשוואה לשאר העולם אשר מגביר השקעות לאומיות בחקלאים, עלול להשאיר את החקלאות הישראלית מאחור, לפגוע בפרנסתם של רבים באזור הצפון ובאתוס האזורי של חלק לא מבוטל מהאוכלוסייה.

אסטרטגיה

החקלאות היא מקור פרנסה של משפחות רבות באזור הגליל בכלל, וקו העימות בפרט. האתוס של האזור ונקודת המשיכה העיקרית שלו היא הטבע והחקלאות. העובדה היא שחקלאות הינו מקצוע אשר נדרש לחידושים מתמידים כדי לעמוד בשוק העולמי התחרותי מצריכה אותנו להתחבר לטכנולוגיה ולחדשנות. הנחת מוצא נוספת היא כי חיבור בין חקלאות לטכנולוגיה עשוי להוות אבן שואבת לאוכלוסייה צעירה אשר מחפשת את האפשרות ליצור ולהתפרנס מעולמות התוכן הללו.

נתון נוסף הוא, שהצפון מבוסס על מספר גידולים משמעותיים: מטעים, ביניהם עצים נשירים, ולולי הטלת ביצים. לכל אחד מהענפים הללו קיימים אתגרים משמעותיים לפיתוח. המטעים נדרשים לאמץ טכנולוגיה מתקדמת של קירות פירותיים וסובלים מתחרות בייבוא וממזיקים חדשים. הלולים נמצאים תחת רגולציה משמעותית והרפורמות בתחום אינן מיושמות במהלך השנים האחרונות. קיימים ענפים נוספים אשר בחרנו להרחיב עליהם בהמשך המסמך בשל מרכזיותם בחייהם של קהילות שונות במרחב.

אנו עדים כיום לאזורים חקלאיים בעולם אשר הצליחו למנף את העשייה, לחבר אותה לטכנולוגיה או ליכולות לוגיסטיקה ולהפוך את האזור למוביל ומכתיב סדר יום בינלאומי, כך שהוא מושך השקעות כספים בסדר גודל יוצאי דופן. כחלק משמירה על הצביון החקלאי והרצון לייצר פיתוח כלכלי משמעותי – נבחנו באסטרטגיה זו השקעה בטכנולוגיות שונות.

מטרת-על

העצמת המערכת החקלאית במרחב תנופה כחקלאות חדשנית, ברת-קיימא ותחרותית, הממנפת את יתרונות האזור, תוך אימוץ טכנולוגיות מתקדמות, ניהול משאבים והשקעות יעיל, במטרה להבטיח צמיחה כלכלית מרחבית, ביטחון מזון לאומי ושימור סביבתי לטווח הארוך.

התוכנית תשאף לשדרג את לשפר את הכדאיות העסקית לפעילות החקלאית, להבטיח את אמצעי הייצור המרכזים, למצות את פוטנציאל הייצור ולמצב את הצפון כמוקד מוביל בחקלאות חכמה וברת קיימא ברמה הלאומית והבינלאומית.

מטרות

מדדי על

1. זמינות אמצעי ייצור בפועל ביחס לפוטנציאל הייצור החקלאי במרחב - זמינות קרקע חקלאית, מים לחקלאות, כוח עבודה מיומן, הון זמין (כולל ביטוח וצמצום סיכונים).
2. הרחבת הפעילות החקלאית ועליה בערך הייצור חקלאי במסגרת סך התוצר העסקי במרחב.
3. הגדלת משקל הייצור החקלאי בתנופה, בסך הייצור המוגדר כבטחון מזון בישראל.
4. פרויקט עבודה חקלאית - שיפור בכמות הייצור החקלאי פר עובד.

יעדים מוצעים

1. עליה בכדאיות העסקית לעיסוק בחקלאות, ושימור כמות העוסקים בחקלאות מתוך סך התושבים במרחב בדגש על הישובים במרחב הכפרי.
2. הגדלת שיעור הצעירים המוגדרים כאוכלוסיית איכות (על פי הגדרת למ"ס) מתוך סך העוסקים בחקלאות.
3. היקף השימוש בקרקע חקלאית - עליה באחוז השטח החקלאי המנוצל לעומת סך השטח הזמין, לצורך תוצרת חקלאית כדאית.
4. רמת חדשנות טכנולוגית - שיעור שילוב טכנולוגיות מתקדמות בחקלאות. **ביסוס ופיתוח של הענפים המרכזיים באמצעות הטמעת טכנולוגיות חדשניות והסרת חסמים.**
5. יצירת וודאות כלכלית עבור החקלאים באזור.
6. יצירת סינרגיה בין תחומים המשיקים לחקלאות ושילובם במשק החקלאי.

7. הפיכת האזור למוביל במחקר ופיתוח של חקלאות מתקדמת באמצעות השקעה בתשתיות התומכות בחקלאות מתקדמת, חדשנית ומקיימת.
8. הפיכת האזור למוביל במחקר ופיתוח של חקלאות מתקדמת באמצעות השקעה בתשתיות התומכות בחקלאות מתקדמת, חדשנית ומקיימת.
9. קידום האגרו-טק כעוגן מרכזי בצפון הארץ.

מדדים מוצעים

החלפת 90% ממטעי התפוח והאגס לטכנולוגית הקיר הפירותי	הארכת משטר התכנון בענף ההטלה עד לשנת 2050	סיום הקמת כל משטחי הגידול ב- 26 ממושבי ההטלה וסיום בנייה של 57% מהלולים המתוכננים	שינוי תמהיל הגידולים בצפון - תוספת של 700 דונם בתי צמיחה לירקות
הגדלת היקף תקציבי המו"פ ב-50% לפחות	תקצוב ייעודי של 50 מיליון ₪ לייעול אוטומציה ורובוטיקה בבתי האריזה האזוריים בצפון	קידום התיירות החקלאית והסרת החסם הרגולטורי של "קטיף עצמי"	ביצוע פיילוט למתקן ויסות חלב צאן
הגדלת היקף התמיכה הישירה לבקר במרעה בהיקף שנתי שלפחות 50%	שנטוע 57% מכרמי היין הנגועים בוירוס קיפול העלים		

כיווני פעולה מוצעים על ידי צוותי העבודה האזוריים

פעולות מוצעות לחקלאות מתקדמת וטכנולוגית

הטמעת טכנולוגיות במטעים נשירים

- מימון של 50% מעלות ההקמה הריאלית ל-75% ממטעי התפוח והאגס בטכנולוגיית "קיר פירותי" (17,500 ש"ח לדונם).

התייעלות רפתות החליבה

- השקעות הון לייעול הרפתות, כולל מימון תכנון להוצאת רפתות מושביות.

חיזוק הצפון כמוביל מחקר ופיתוח בתחום החקלאות

- עיבוי והכרה במו"פים נוספים.
- תקציבים ייעודיים להטמעת חדשנות וייעול שיטות עבודה.
- פיילוטים מחקרניים בתחום המערכות האגרו-וולטאיות (A-PV).

פעולות מוצעות לחקלאות ולתשתיות מים

תמיכה בענף הזית

- הוספת תשתיות מים לשטחי הבעל.
- עידוד התאגדויות סביב בתי הבד, כולל יועצים וייעוץ ארגוני.
- מימון של 80% לתשתיות מים.

מים בגליל המזרחי

- תוכנית להקמת מאגרי מים בהיקף של עשרה מיליון קוב בגליל המזרחי.

הסכם הכבול - הבטחת צריכת מים

- המשך תמיכה ישירה במשקים חקלאיים הצורכים מים בשטחי הכבול.

פעולות מוצעות לתמיכה בענפי חקלאות ייחודיים

טיפוח ענף המרעה

- הגדלת שיעור התמיכה הישירה לדונם מרעה.
- השתתפות בעלויות של תשתיות והקמת ועדה ליישום דו-שימוש בקרקע להצבת לוחות סולאריים.

תמיכה בכרם היין

- מימון רישיונות יצרן ליקבים.
- השקעה בהגברת האכיפה למיגור חיידקים.
- מימון יועצי הסדר (שלושה תקנים למשך שנתיים), מימון ביטוחי ושנטוע כרמים.

חלב צאן

- הגדלת מכסות ייצור, השקעות הון, פיתוח מוצרים חדשים, מיתוג חלב ישראל ומימון יועצים מקצועיים.

פעולות מוצעות לפיתוח תשתיות חקלאיות

טיוב רפורמת לולי ההטלה

- העלאת אחוז המענק למגדלים סמוכי גדר.
- תקצוב שטחים חדשים ותכנון שטחים מתפנים.

קופסת השקעות הון בחקלאות

- השקעות סטנדרטיות.
- הקמת בתי אריזה אזוריים.
- הרחבת תמהיל גידול ירקות.

השקעה בחקלאות ברשויות החברה הערבית

- פיתוח דרכים חקלאיות, תשתיות מים והקמת דירים.

שדרוג תשתיות ביישובים חקלאיים

- השקעה בשדרוג תשתיות פיזיות, שיפור נגישות ובטיחות ופיתוח ציבורי ביישובים הכפריים כמנף להתחדשות הכפרית וחזרת התושבים.

פעולות מוצעות לתיירות חקלאית ולתעשייה תומכת

קידום תיירות חקלאית בצפון

- קידום הפל"ח (פעילות לא חקלאית) בצפון באמצעות תכנון, שינויים רגולטוריים, מענקים והגברת האכיפה.

עידוד חקלאות ימית בעכו, נהריה ומטה אשר

- תוכנית תב"ע ייחודית להקמת מעגנה בנהריה והשתתפות המדינה בהקמת רציף תפעולי.

פעולות מוצעות לחיזוק מגזר ייחודי - הדרוזים בגולן

מיזמים לחיזוק החקלאות במגזר הדרוזי בגולן

- חיזוק ענפי המטעים הנשירים (תפוח, דובדבן ופירות קיץ) וענף המרעה.
- פיתוח פתרונות לגיוס דור המשך לחקלאות, לאור שחיקה מתמשכת והיעדר המשכיות בענף.
- ייזום חמישה פרויקטים מרכזיים לעידוד החקלאות בקרב הקהילה הדרוזית.

פעולות מוצעות לתשתיות ולתמיכה נלווית

מימון הקמת בית חולים וטרנירי

- סיוע בבינוי מבנה בית החולים, אבזור המעבדות וכיסוי עלויות התפעול בשנים הראשונות.

טבלת סיכום הפרויקטים המוצעים:

תחום	כיוון פעולה	פעולה	
צמיחה דמוגרפית	פעולות מוצעות להגדלת היצע הדיור	הסכם גג בקריית שמונה	
		קידום הסכם פיתוח בשלומי	
		התאמת הסכמי גג במעלות-תרשיחא ובנהריה	
		התחדשות עירונית בצפון	
		יצירת מלאי חדש של דירות להשכרה במודל "משכירות לבעלות"	
פעולות מוצעות למשיכת תושבים ליישובים צמודי גדר	פעולות מוצעות לפיתוח מרכזי הערים ותמריצי התיישבות	שדרוג המרחב הציבורי	
		שדרוג המענים החינוכיים	
		משיכת אוכלוסייה צעירה	
		הקמת מכינות קדם צבאיות	
		שדרוג מרכזי הערים בצפון	
צמיחה כלכלית	פעולות מוצעות לעסקים קטנים ובינוניים	הקמת גוף לעידוד ההתיישבות בגליל	
		מעטפת ליווי וייעוץ לעסקים קטנים ובינוניים אזורית	
		קרן השקעות אזורית והלוואות למיזמים חברתיים-עסקיים	
		תיעודף כלים של משרד הכלכלה לעסקים קטנים	
		העתקת עסקים קטנים לאזורי תעשייה מוסדרים	
	פעולות מוצעות לאזורי תעשייה	פעולות מוצעות למנועי צמיחה (קלאסטרים)	פיתוח, התחדשות והרחבת אזורי תעשייה מרחביים ולווייניים
			הטמעת חדשנות טכנולוגית במפעלי התעשייה
			פיתוח תעשיית ה"י-טק באזורי תעשייה
			משיכת מפעל עוגן בתחום המדטק
			הרחבת מפעלים ביטחוניים קיימים
פעולות מוצעות לתעסוקה מכלילה ופריין	פעולות מוצעות ליזמות עסקית ולתמיכה ביזמים בתחום התיירות	משיכת תעשיות עוגן ומתן שירותים מתקדמים לאזורי תעשייה	
		משיכת תעשיות עוגן ומתן שירותים מתקדמים לאזורי תעשייה	
		פיתוח קלאסטר תעשייה תומכת רפואה - MedTech	
		המשך תמיכה בקלאסטר האגרו-פודטק	
		הקמת בטא סייט מיקרו תעשייה - הקמת תשתית ייצור לצורך שלבי בטא לחברות הזנק בתחום האגריפודטק	
פעולות מוצעות לתעסוקה מכלילה ופריין	פעולות מוצעות ליזמות עסקית ולתמיכה ביזמים בתחום התיירות	מנועי חדשנות - תמיכה באוניברסיטת קריית שמונה ובמכוני מחקר	
		פיתוח ההון האנושי	
תיירות	פעולות מוצעות ליזמות עסקית ולתמיכה ביזמים בתחום התיירות	תעסוקה מכלילה	
		סיוע ליזמים בתהליכי תכנון ורישוי עסקי תיירות	

תחום	כיוון פעולה	פעולה
		מענקים לכיסוי עלויות פיתוח ליזמים
	פעולות מוצעות לפיתוח תשתיות תיירותיות ושטחים פתוחים	הרחבת מודל בר-קיימא לתחזוקת שטחים פתוחים
		עידוד הקמת מינהלות משותפות לניהול שטחים פתוחים מוגדרים
		הגדלת התקציב לצת"פ (צוות תכנון ופיתוח) תשתיות של תיירות ציבורית במשרד התיירות
		פיקוח ואכיפה
	פעולות מוצעות לעידוד השקעות ומתקני אכסון מלונאות	הגדלת היקף תמיכת מינהלת ההשקעות במיזמים תיירותיים
		רשת ביטחון ליזמים להשקעות בתיירות
	פעולות מוצעות לשיווק תיירות ולחיזוק ההון האנושי	מענקי שיווק לעסקים קיימים ולעידוד התיירות בגליל
		הגדלת ההון האנושי בתיירות
אדם וקהילה	פעולות מוצעות לעושר של מוסדות ומענים חינוכיים, איכותיים ומגוונים	הקמת מנהלת חינוך אזורית
		פיתוח מוסדות חינוך ייחודיים
		חיזוק בתי הספר התיכוניים
		הקמת מרכזי איכות אזוריים
		מודלים פדגוגיים מתקדמים
		חינוך משולב ומכיל
		תוכניות חברתיות רגשיות
		קריית חינוך רב-גילי
	פעולות מוצעות לשירותי גיל רך איכותיים, מתקדמים ונגישים	הרחבת שירותי החינוך בגיל הרך
		פיתוח מסגרות חינוך מגוונות
		שיפור איכות ההדרכה
		איתור וטיפול בפערים התפתחותיים
		צוותי ניהול מקצועיים
	פעולות מוצעות לקהילות ולחינוך הבלתי פורמלי	הקמת מרכזים הוליסטיים למשפחות
		יחידות הורים ברשויות המקומיות
		חינוך בלתי פורמלי אחרי הצהריים
		תמיכה בצוותי חינוך קהילתיים
		חיזוק החוסן והאמון הקהילתי
	פעולות מוצעות להון אנושי במערכת החינוך	תמריצים לגיוס ולהכשרת כוח אדם
		העסקת עוזרי חינוך והוראה
		שעות ניהול והכשרות לצוותים חינוכיים
		תמיכה רגשית ומקצועית לצוותי חינוך
		הגדרת תחום החינוך כעבודה מועדפת

תחום	כיוון פעולה	פעולה
	פעולות מוצעות לחיזוק הרשויות המקומיות	הקמת גופי ביניים לניהול חינוכי
		הסרת חסמים בירוקרטיים
		תמיכה פיננסית ברשויות
תשתיות	תחברה	קידום פרויקט מסילת הרכבת כרמאל-קריית שמונה וגיבוש תוכנית לשיפור הקישוריות למרחבי התחנות
		מימוש מלא ומואץ של רשת הדרכים ותשתיות התחברה המקומיות, האזוריות והארציות במרחב
		שיקום ושדרוג תשתיות תחברה והקמת רשת שבילי אופניים
		קידום התחברה הציבורית
	הגנת הסביבה	שמירה על השטחים הפתוחים ושיקומם
		פינוי אסבסט
		הכנת תוכניות הערכות לשינוי אקלים ולמעבר לאנרגיה מקיימת בכלל הרשויות במרחב
		קידום תחברה חשמלית
	אנרגיה, מים ביוב ותקשורת	ביטחון באנרגיה באמצעות עצמאות וביזוריות אנרגטית
		עידוד חדשנות ועוגני תעסוקה משמעותיים
		הטמנת רשת חלוקת החשמל
		הקמת מרכז אזורי לקידום אנרגיה מקיימת
		הספקת מים לבית וטיפול בביוב
		התקנה וצריבת ממסרים ברחבי האזור
בריאות	בתי חולים	שיפור מערך האשפוז בצפון
	בריאות הנפש	חידוש מערך האשפוז הפסיכיאטרי, באמצעות העברת מיטות מבתי חולים פסיכיאטריים לבתי חולים כלליים
		הרחבת שירותי בריאות הנפש בקהילה
	רפואה בקהילה	הקמה ושדרוג של מוקדי חירום בקהילה
		שירותי שיקום בקהילה
		הפעלת מרכזי חוסן ייעודיים בצפון
		קיצור תורים בשירותי הבריאות
		הקמת מרכז אבחון אזורי לאוטיזם
	פעולות מוצעות לחיזוק ההון האנושי במערכת הבריאות	השמת מתמחים בפריפריה
		הכשרת כוח אדם רפואי מקצועי
		הכשרה, משיכה ועליה במספר הלומדים בקריה אקדמית של אוניברסיטת בר אילן בצפון
חקלאות	פעולות מוצעות לחקלאות מתקדמת וטכנולוגיות	הטמנת טכנולוגיות במטעים נשירים
		התייעלות רפתות החליבה
		חיזוק הצפון כמוביל מחקר ופיתוח בתחום החקלאות
	פעולות מוצעות לחקלאות ולתשתיות מים	תמיכה בענף הזית
		מים בגליל המזרחי
		הסכם הכבול - הבטחת צריכת מים
	פעולות מוצעות לתמיכה בענפי חקלאות ייחודיים	טיפול ענף המרעה

תחום	כיוון פעולה	פעולה
		תמיכה בכרם היין
	פעולות מוצעות לפיתוח תשתיות חקלאיות	טיוב רפורמת לולי ההטלה
		קופסת השקעות הון בחקלאות
		השקעה בחקלאות ברשויות החברה הערבית
		שדרוג תשתיות ביישובים חקלאיים
	פעולות מוצעות לתיירות חקלאית ולתעשייה תומכת	קידום תיירות חקלאית בצפון
		עידוד חקלאות ימית בעכו, נהריה ומטה אשר
	פעולות מוצעות לחיזוק מגזר ייחודי - הדרוזים בגולן	מיזמים לחיזוק החקלאות במגזר הדרוזי בגולן
	פעולות מוצעות לתשתיות ולתמיכה נלווית	מימון הקמת בית חולים וטרינרי

